

Valstybinio audito ataskaita

AUTOMATINIŲ BŪDU TVARKOMŲ ASMENS DUOMENŲ APSAUGA

2013 m. gruodžio 11 d. Nr. VA-P-90-3-21

Su valstybinio audito ataskaita galima susipažinti
Valstybės kontrolės interneto puslapyje
adresu www.vkontrole.lt

TURINYS

<u>SANTRUMPOS IR SAVOKOS</u>	<u>3</u>
<u>SANTRAUKA</u>	<u>4</u>
IŠVADOS	5
REKOMENDACIJOS	6
<u>IŽANGA</u>	<u>8</u>
<u>AUDITO REZULTATAI</u>	<u>10</u>
<u>1. Ar asmens duomenų apsaugos reguliavimas atitinka duomenų tvarkymo praktiką?</u>	<u>10</u>
1.1. Asmens duomenų apsaugos reguliavimas atsilieka nuo informacijos ir ryšių technologijų pažangos	10
1.2. Asmens duomenų apsaugai trūksta aiškios ilgalaikės plėtros perspektyvos	12
1.3. Asmens duomenų apsaugos funkcijų pasiskirstymas valstybėje turi trūkumų	13
<u>2. Ar tinkamai tvarkomi viešojo sektoriaus įstaigose asmens duomenys?</u>	<u>15</u>
2.1. Įgyvendinami ne visi teisės aktais nustatyti asmens duomenų apsaugos reikalavimai	15
2.2. Nepakankamai užtikrinama asmens teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą	17
<u>3. Ar vykdoma asmens duomenų tvarkymo priežiūra yra pakankama?</u>	<u>19</u>
3.1. Planuojant asmens duomenų apsaugą trūksta efektyvumo	19
3.2. Asmens duomenų apsaugos būklės stebėsenos sistema neapima išsamaus rizikos veiksnių vertinimo	20
3.3. Priežiūros institucijos taikomos kontrolės priemonės nepakankamos	22
3.4. Į elektroninę erdvę perkeltos su asmens duomenų apsauga susijusios paslaugos veikia nepatikimai	24
3.5. Asmens duomenų valdytojų valstybės registrai trūksta informatyvumo ir funkcionalumo	26
3.6. Visuomenė nepakankamai informuojama apie asmens duomenų apsaugą	27
<u>PRIEDAI</u>	<u>30</u>

SANTRUMPOS IR SĄVOKOS

Vartojamos sąvokos:

Asmens duomenys – bet kuri informacija, susijusi su fiziniu asmeniu – duomenų subjektu, kurio tapatybė yra žinoma arba gali būti tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyta pasinaudojant tokiais duomenimis kaip asmens kodas, vienas arba keli asmeniui būdingi fizinio, fiziologinio, psichologinio, ekonominio, kultūrinio ar socialinio pobūdžio požymiai.

Asmens kodas – unikali vienuolikos dešimtinių skaitmenų seka, skirta identifikuoti fizinį asmenį.

Duomenų subjektas – fizinis asmuo, kurio tapatybė gali būti tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyta pasinaudojant tam tikru asmens duomenų elementu (asmens kodu, piršto atspaudu ar kt.) ar jų rinkiniu (pvz.: vardas, pavardė, gimimo data, gyvenamosios vietos adresas). Duomenų subjektu žmogus tampa nuo gimimo ir juo yra iki mirties.

Duomenų subjekto teisės – duomenų subjekto galimybės dalyvauti ir kontroliuoti duomenų valdytojo veiklą, kai tvarkomi jo asmens duomenys.

Duomenų tvarkymas – bet kuris su asmens duomenimis atliekamas veiksmas (pvz.: rinkimas, užrašymas, saugojimas, grupavimas, jungimas, keitimas (papildymas ar taisymas), teikimas, paskelbimas, loginės ir (arba) aritmetinės operacijos, paieška, naikinimas ar kt.) arba veiksmų rinkinys. Duomenų tvarkymo veiksmų sąrašas nėra baigtinis, o juos atlikti gali ir duomenų valdytojas, ir duomenų tvarkytojas, ir bet kurie kiti asmenys.

Duomenų tvarkymas automatinio būdu – duomenų tvarkymo veiksmai, visiškai ar iš dalies atliekami automatinėmis priemonėmis. Jomis laikomos bet kokios informacijos ir ryšių technologijos, kuriomis naudojantis galima atlikti asmens duomenų tvarkymo veiksmus, pavyzdžiui: kompiuteriai, ryšių tinklai ir kt.

Duomenų tvarkytojas – juridinis ar fizinis (kuris nėra duomenų valdytojo darbuotojas) asmuo, duomenų valdytojo įgaliotas tvarkyti asmens duomenis. Duomenų tvarkytojas savarankiškai nepriima sprendimų dėl asmens duomenų tvarkymo – jis privalo griežtai laikytis duomenų valdytojo nurodymų.

Duomenų valdytojas – juridinis ar fizinis asmuo, kuris vienas arba drauge su kitais nustato asmens duomenų tvarkymo tikslus ir priemones. Duomenų valdytojas nusprendžia, koku tikslu ir kokie asmens duomenys bus tvarkomi, kam jie bus (ar nebus) teikiami, kaip bus užtikrinamos duomenų subjekto teisės, organizacinės ir techninės duomenų saugumo priemonės, kokia techninė, programinė įranga bus naudojama duomenims tvarkyti, ir kt.

Ypatingi asmens duomenys – duomenys, susiję su fizinio asmens rasine ar etnine kilmė, politiniais, religiniais, filosofiniais ar kitais įsitikinimais, naryste profesinėse sąjungose, sveikata, lytiniu gyvenimu, informacija apie asmens teistumą. Ypatingi asmens duomenys mokslinėje literatūroje kartais gali būti vadinami jautriais duomenimis.

Santrumpos:

ES – Europos Sąjunga.

VDAI / Inspekcija – Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija.

SANTRAUKA

Asmens duomenų apsauga Lietuvoje pradėta rūpintis 1992 m., priėmus Konstituciją, tačiau iš esmės asmens duomenų teisinės apsaugos mechanizmas šalyje pradėjo veikti 1996 m., įsigaliojus Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymui, kuris gina žmogaus teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą tvarkant asmens duomenis.

Iki 2010 m. teisės aktuose nebuvo numatyta subjekto, formuojančio asmens duomenų apsaugos politiką, tačiau VDAI praktiškai vykdė šias funkcijas. Nuo 2011 m. Valstybės politiką duomenų apsaugos srityje pradėjo formuoti, organizuoti, koordinuoti ir kontroliuoti jos įgyvendinimą Teisingumo ministerija. VDAI tapo asmens duomenų apsaugos politikoje dalyvaujanti, ją įgyvendinanti ir priežiūrą vykdant įstaiga, priskirta teisingumo ministro valdymo sričiai.

Sparčiai tobulėjant informacijos ir ryšių technologijoms, asmens duomenų apsaugos politiką formuojančios ir įgyvendinančios įstaigos susiduria su problema, kaip sudaryti palankias sąlygas jų plėtrai ir sukurti saugią teisinę aplinką, kurioje būtų ginama žmogaus teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą.

Per pastaruosius keletą metų Lietuvoje susikaupė įvairūs teisiniai, valdymo, priežiūros, informavimo ir metodiniai klausimai, susiję su asmens duomenų apsauga, kurie mūsų valstybėje nėra iki galo išspręsti. Tai paskatino Valstybės kontrolę atlikti auditą, kurio tikslas – įvertinti, ar automatiniu būdu tvarkomų asmens duomenų apsauga ir priežiūra vykdoma efektyviai:

- ar asmens duomenų apsaugos reguliavimas atitinka duomenų tvarkymo praktiką;
- ar tinkamai tvarkomi viešojo sektoriaus įstaigose asmens duomenys;
- ar VDAI vykdoma asmens duomenų tvarkymo priežiūra yra pakankama.

Auditą atlikome VDAI, duomenis ir informaciją rinkome iš Teisingumo, Susisiekimo, Sveikatos apsaugos, Vidaus reikalų ministerijų, Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Susisiekimo ministerijos, VŠĮ Centrinės projektų valdymo agentūros. Bendravome su Žmogaus teisių tyrimo instituto, „SORAINEN“ ir „LAWIN“ advokatų kontorų teisininkais, mokslininkais iš Mykolo Romerio universiteto, rinkome informaciją Vyriausybės kanceliarijoje. Audito metu apklausėme 108 duomenų valdytojus / tvarkytojus, atlikome 20 duomenų valdytojų / tvarkytojų patikras vietoje. Analizavome užsienio šalių patirtį, gerąją praktiką, mokslinių tyrimų duomenis ir visuomenės informavimo priemonėse skelbiamą informaciją, susijusią su audituojama sritimi.

Audituojamas laikotarpis – 2008–2012 m. sutapo su ekonominės krizės laikotarpiu. Pokyčių analizei buvo naudojami 2013 m. ir ankstesnių laikotarpių duomenys.

Įvertinę audito metu surinktus įrodymus, pateikiame valstybinio audito išvadas ir rekomendacijas.

IŠVADOS

Sparčiai tobulėjant technologijoms, automatiniu būdu tvarkoma vis daugiau asmens duomenų. Teisingumo ministerija ir VDAI turėtų imtis visų priemonių, kad tinkamai apsaugotų automatiniu būdu tvarkomus asmens duomenis, tačiau šioje srityje nepakankamai užtikrinama žmogaus teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą ir tvarkomas asmens duomenų saugumo lygis dėl šių priežasčių:

1. Lietuvoje asmens duomenų apsaugos teisinis reguliavimas atitinka Europos Sąjungos reikalavimus, tačiau atsilieka nuo informacijos ir ryšių technologijų pažangos, nes Teisingumo ministerija ir VDAI formuodamos reikalavimus asmens duomenų apsaugai nepakankamai vadovaujasi pasaulyje pripažintais principais, metodikomis ir gerąja praktika (1.1 poskyris, 10–12 psl.);
2. Valstybėje trūksta ilgalaikės asmens duomenų apsaugos krypties, nepakankamai aiškiai formuojama asmens duomenų apsaugos politika, o funkcijų pasiskirstymas turi trūkumų:
 - 2.1. Teisingumo ministerija, formuodama asmens duomenų apsaugos politiką, neturi aiškios nacionalinės asmens duomenų apsaugos plėtros vizijos ir daugiau dėmesio skiria teisės aktų leidybai, o ne šios srities prioritetų ir ilgalaikės asmens duomenų apsaugos plėtros krypties nustatymui (1.2 ir 1.3 poskyriai, 12–14 psl.);
 - 2.2. Teisingumo ministerijai, formuojančiai ir asmens duomenų apsaugos ir valdomų registrų įgyvendinimo politiką, kaip pagrindinių šalies registrų valdytojai, kyla interesų konfliktas dėl asmens duomenų tvarkymo (1.3 poskyris, 13–14 psl.).
3. Asmens duomenų tvarkymo organizavimas ir valdymas viešajame sektoriuje yra nepakankamas, nes 84 proc. tikrintų įstaigų nesilaiko asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimų ir tik 47 proc. tinkamai įgyvendina duomenų subjekto teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą. VDAI, būdama duomenų valdytoja, taip pat laikosi ne visų teisės aktuose nustatytų reikalavimų (2.1 ir 2.2 poskyriai, 15–18 psl.).
4. VDAI įgyvendinamoms funkcijoms trūksta kokybės ir efektyvumo, nes:
 - 4.1. VDAI planavimo dokumentuose pasirenka priemones, kuriomis planuoja rutininę veiklą, nustato būsimų laikotarpių siekiamus uždavinius, vertinimo kriterijus ir veiklos efektyvumo rodiklius, kurių pasiekimas priklauso nuo duomenų valdytojų / tvarkytojų ar duomenų subjektų aktyvumo (3.1 poskyris, 19–20 psl.);
 - 4.2. organizuodama duomenų valdytojų priežiūrą, VDAI nenaudoja rizikos vertinimo ir valdymo sistemos, prevenciniai patikrinimai ir išankstinės patikros dažniausiai vyksta susirašinėjimo būdu, inspekcija ne visais atvejais taiko kontrolės priemones, kurios padėtų išvengti duomenų saugumo pažeidimų (3.2 poskyris, 20–22 psl.);
 - 4.3. VDAI automatiniu būdu negauna duomenų apie asmens duomenų automatizuotą tvarkymą ir apsaugą viešajame sektoriuje, nes šiuos duomenis skirtingais tikslais ir priemonėmis kaupia įvairios įstaigos, nė viena jų tarpusavyje nesuderino stebėjimo procesų ir įrankių (3.2 poskyris, 20–22 psl.);
 - 4.4. parengtos metodinės rekomendacijos neaktualios ir apima ne visas problemines sritis susijusias su naujų technologijų taikymu, nepakankamai užtikrinama duomenų valdytojų konsultavimo kokybė, interneto svetainėje skelbiama informacija peržiūrima nereguliariai (3.3 poskyris, 22–24 psl.);

- 4.5. viešajame sektoriuje asmens duomenų saugos ir bendrieji duomenų (elektroninės informacijos) saugos reikalavimai tarpusavyje nesuderinti, jų įgyvendinimo priemonės persidengia (3.3 poskyris, 22–24 psl.);
- 4.6. iki 2013 m. VDAI sukurtos elektroninės paslaugos buvo nepatrauklios ir mažai naudojamos. 2013 m. inspekcija patobulino teikiamas elektronines paslaugas ir Asmens duomenų valdytojų valstybės registrą, bet ne visi patobulinimai veikia be trikdžių. Trūksta procedūrų, padedančių teikti elektronines paslaugas, o apklausos priemonės, kurios leistų įvertinti VDAI teikiamų elektroninių paslaugų kokybę, veikia nepatikimai (3.4 ir 3.5 poskyriai, 24–27 psl.);
- 4.7. kasmet inspekcija parengia vis mažiau publikacijų apie asmens duomenų apsaugą, ne visa parengta medžiaga viešinama ir atnaujinama, neišnaudojamos naujos visuomenės informavimo priemonės, galinčios padėti platinti informaciją apie asmens duomenų apsaugą ar įstaigos veiklą (3.6 poskyris, 27–29 psl.).

REKOMENDACIJOS

Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai:

1. Siekiant tinkamai planuoti asmens duomenų apsaugos teisinio reguliavimo klausimus ir užtikrinti asmens duomenų apsaugą:
 - 1.1. nustatyti asmens duomenų teisinės apsaugos plėtros pagrindines kryptis ir siektinus rezultatus (1 ir 2.1 išvados);
 - 1.2. ministerijos struktūroje aiškiai atskirti asmens duomenų apsaugos politikos formavimo ir jos valdymo sričiai pavestų registrų politikos įgyvendinimo funkcijas (2.2 išvada);
 - 1.3. tobulinti su asmens duomenų apsauga susijusius viešojo sektoriaus įstaigų atliekamus stebėsenos procesus, kad būtų galima nesudėtingai valdyti visą reikiamą šios srities informaciją (4.3 išvada).

Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai:

2. Siekiant gerinti asmens duomenų apsaugos reglamentavimo kokybę ir efektyvumą, mažinti administracinę našta duomenų valdytojams / tvarkytojams ir efektyviau organizuoti šios srities priežiūrą:
 - 2.1. suderinti su Vidaus reikalų ministerija viešojo sektoriaus asmens duomenų tvarkymo ir bendruosius duomenų (informacijos) saugos reikalavimus ir procedūras (1 ir 4.5 išvados);
 - 2.2. būsimų laikotarpių siekiamus uždavinius ir veiklos efektyvumo rodiklius planuoti atsižvelgiant į Vyriausybės patvirtintas priežiūros institucijų funkcijų optimizavimo gaires: remtis išsamesniais VDAI duomenų valdytojų / tvarkytojų apklausos rezultatais ar jų pasiūlymais, numatyti vertinimo kriterijus, kurie leistų įvertinti pokyčius ir kt. (4.1 išvada);
 - 2.3. tobulinti VDAI veiklos, stebėsenos ir rizikos analizės sistemą atsižvelgiant į visoms priežiūros institucijoms rekomenduojamas ūkio subjektų veiklos priežiūros gaires (4.2 išvada);
 - 2.4. nustatyti kontrolės priemones, kurios užtikrintų vienodą konsultavimo kokybę, padidintų prevencinių patikrinimų, išankstinių patikrų, Asmens duomenų valdytojų valstybės registro informacijos patikimumą ir padėtų išvengti duomenų saugumo pažeidimų (4.2 išvada);

- 2.5. parengti metodinę medžiagą ir rekomendacijas, susijusias su naujomis technologijomis, naudojamomis tvarkyti asmens duomenis, daugiau kontrolinių klausimynų ir nustatyti kasmetinę inspekcijos teisės aktų, metodinių dokumentų, rekomendacijų ir interneto svetainėje pateikiamos informacijos turinio peržiūros ir atnaujinimo tvarką (4.4 išvada).
3. Siekiant gerinti elektroninių paslaugų teikimo kokybę ir jų prieinamumą naudotojams:
 - 3.1. patvirtinti Asmens duomenų valdytojų valstybės registro ir elektroninių paslaugų esamų trūkumų šalinimo planą, procedūras ir atlikti patobulinimus, kurie palengvintų paslaugų užsakymą, didintų paslaugų užsakymo greitį, kokybę, mažintų klaidų tikimybę ir užtikrintų, kad būtų kaupiami tik tikslūs ir teisingi duomenys (4.6 išvada);
 - 3.2. periodiškai (ne rečiau kaip kartą į metus) atlikti teikiamų elektroninių paslaugų naudojimo vertinimus ir konsultuotis su paslaugų naudotojais dėl būsimų registro funkcijų diegimo (4.6 išvada).
4. Siekiant, kad daugėtų duomenų valdytojų / tvarkytojų ir duomenų subjektų, gerai žinančių apie asmens duomenų apsaugą, sudaryti trejų metų prevencinės veiklos planą, jame numatyti priemones, skirtas informuoti duomenų valdytojus / tvarkytojus ir duomenų subjektus aktualiais asmens duomenų apsaugos klausimais, ir nustatyti kasmetinę plane numatytą priemonių peržiūros ir atnaujinimo tvarką (3 ir 4.7 išvados).

Rekomendacijų įgyvendinimo priemonės ir terminai pateikti 2 priede.

IŽANGA

Demokratinės visuomenės gina žmogaus teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą. Asmens duomenų apsauga yra viena iš žmogaus teisių į privatų gyvenimą, įtvirtinta Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje. Lietuvoje asmens teisė į privatų gyvenimą yra konstitucinė teisė, o žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas. Žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumo teisę tvarkant asmens duomenis gina Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas.

Asmens duomenis sudaro bet kuri informacija, susijusi su fiziniu asmeniu, pavyzdžiui vardas, pavardė, gyvenamoji vieta, išsilavinimas, narystė vienoje ar kitoje organizacijoje, įsitikinimai ir pan., o jų tvarkymas turi mažesnę ar didesnę įtaką kiekvieno asmens (duomenų subjekto) privačiam gyvenimui. Nė viena viešojo ar privataus sektoriaus įstaiga praktiškai negali išsiversti be asmens duomenų tvarkymo, todėl tampa šių duomenų valdytoju ar tvarkytoju. VDAI prižiūri kaip duomenų valdytojai tvarko asmens duomenis, kontroliuoja asmens duomenų tvarkymo teisėtumą, kovoja su duomenų tvarkymo pažeidimais, užtikrina duomenų subjekto teisių apsaugą ir atlieka kitas su asmens duomenų apsauga susijusias funkcijas nustatytas jos nuostatuose¹.

Per pastaruosius ketverius metus (2008–2012 m.) Lietuvoje įvyko asmens duomenų apsaugos valdymo ir reglamentavimo pokyčių: kelis kartus keitėsi Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas, po 2011 m. valstybės politiką asmens duomenų apsaugos srityje pradėjo formuoti, organizuoti, koordinuoti ir kontroliuoti jos įgyvendinimą Teisingumo ministerija, o dalyvauti formuojant politiką ir ją įgyvendint – VDAI, kuri anksčiau praktiškai formavo asmens duomenų apsaugos politiką.

Tobulėjant informacijos ir ryšių technologijoms, duomenų tvarkymas automatinio būdu supaprastėjo, nereikalauja didelių išteklių, yra prieinamas kiekvienai organizacijai ir gyventojams. Informacijos ir ryšių technologijos palengvina ir supaprastina informacijos valdymą, bet asmens duomenų tvarkymas elektroninėje erdvėje kelia naujas grėsmes žmogaus teisei į privatumą, taigi ir teisei į asmens duomenų apsaugą. Priimant naujus technologinius sprendimus kyla klausimų, kaip sudaryti palankias sąlygas jų plėtrai ir sukurti saugią aplinką, kurioje būtų užtikrinama žmogaus teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą.

Nuo pirmosios Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo redakcijos įsigaliojimo 1996 m. praėjo daugiau kaip 17 metų, tačiau pasitaiko, kad duomenų valdytojai / tvarkytojai nepakankamai suvokia savo teisių ir pareigų paskirtį ir svarbą, o duomenų subjektams trūksta žinių jų duomenų apsaugos klausimais. Atliekant viešojo sektoriaus informacinių sistemų auditus pastebimos asmens duomenų apsaugos ir priežiūros problemos, šia tema vis dažniau kalbama viešojoje erdvėje ir rašoma spaudoje.

Valstybė nuo 2015 m. planuoja gerinti viešojo sektoriaus duomenų (informacijos) apsaugos būklę: šiam tikslui planuoja skirti 10 proc. visų lėšų, planuojamų skirti informacinių sistemų plėtrai ir palaikymui². Tikslī suma dar nenumatyta, tačiau, įvertinus 2008–2012 m. šiam tikslui skirtas lėšas, tai sudarytų apie 21 mln. Lt per metus. Tikintis, kad lėšos, numatytos duomenų (informacijos) apsaugai, bus panaudotos veiksmingai, institucinių priemonių stiprinimo, teisės sistemos suderinamumo, tarptautinių duomenų perdavimo, duomenų subjektų informuotumo didinimo ir kitos asmens duomenų apsaugos problemos turėtų būti sprendžiamos nuolat.

¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001-09-25 nutarimu Nr. 1156 (2011-08-24 Nr. 987 redakcija) patvirtinti Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos nuostatai 10-14 p.

² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011-06-29 nutarimu Nr. 296 patvirtinta Elektroninės informacijos saugos (kibernetinio saugumo) plėtros 2011–2019 metais programa.

Audito metu analizavome esamą asmens duomenų apsaugos reguliavimą ir duomenų tvarkymo praktiką, vertinome, kaip VDAI vykdo asmens duomenų tvarkymo priežiūrą ir kaip duomenų valdytojai / tvarkytojai užtikrina informacijos apie asmenis, kaupiamos valstybės informaciniuose ištekliuose saugumą, ar tinkamai ją tvarko.

Auditas atliktas pagal Valstybinio audito reikalavimus³ ir Tarptautinius aukščiausiųjų audito institucijų standartus⁴. Atlikdami auditą darėme prielaidą, kad visi auditoriams pateikti dokumentai yra teisingi, išsamūs ir galutiniai, o jų kopijos atitinka originalus.

Audito metodai ir procedūros pateikti ataskaitos 1 priede.

³ Patvirtinta Lietuvos Respublikos valstybės kontrolieriaus 2002-02-21 įsakymu Nr. V-26 (2012-06-28 Nr. V-171 redakcija).

⁴ 3000-asis TAAIS „Veiklos audito įgyvendinimo gairės“ ir 3100-asis TAAIS „Veiklos audito gairės: pagrindiniai principai“ (<http://www.vkontrole.lt/page.aspx?id=350>).

AUDITO REZULTATAI

1. AR ASMENS DUOMENŲ APSAUGOS REGULIAVIMAS ATITINKA DUOMENŲ TVARKYMO PRAKTIKĄ?

Asmens duomenų apsauga, kaip savarankiška žmogaus teisių sritis, pradėjo plėtotis prieš kelis dešimtmečius, kai 1981 m. priimta Strasbūro konvencija dėl asmenų apsaugos, susijusios su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu ir 1995 m. priimta ES duomenų apsaugos direktyva⁵. Nuo to laiko automatizuota asmens duomenų tvarkymo aplinka ES kito, sparčiai tobulėjo informacijos ir ryšių technologijos, pakito duomenų rinkimo, naudojimo ir perdavimo būdai, tačiau teisinis asmens duomenų apsaugos reguliavimas liko iš esmės nepakitęs.

Strasbūro konvencijoje ir ES duomenų apsaugos direktyvoje numatytų principų apsaugą Lietuvoje įtvirtina Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas⁶. Lietuvai įstojus į ES, šalies asmens duomenų teisinis reguliavimas buvo suderintas su ES teise, todėl ES kylantys asmens duomenų apsaugos klausimai aktualūs ir Lietuvoje.

Analizuodami asmens duomenų apsaugos reguliavimo būklę nagrinėjome, ar esamas asmens duomenų apsaugos reguliavimas padeda užtikrinti asmens duomenų apsaugą augant informacijos ir ryšių technologijų naudojimui ir ar sukurta veiksminga asmens duomenų apsaugos sistema.

1.1. Asmens duomenų apsaugos reguliavimas atsilieka nuo informacijos ir ryšių technologijų pažangos

Audito metu laikėmės nuostatos, kad asmens duomenų apsaugos reguliavimas visapusiškai užtikrina asmens duomenų apsaugą tada, kai jis neatsilieka nuo informacijos ir ryšių technologijų pažangos ir pakankamai reglamentuoja asmens duomenų apsaugos sritį.

Tobulėjant informacijos ir ryšių technologijoms, kai asmens duomenys tvarkomi automatinio būdu, technologiniai veiksniai kelia naujų grėsmių asmens duomenų tvarkymo apsaugai. Teisės aktai ir metodiniai dokumentai, reglamentuojantys asmens duomenų apsaugą, turėtų būti parengiami laiku ir nustatyti tiek bendrusius, tiek ir specialiuosius šios srities tvarkymo reikalavimus, padedančius užtikrinti veiksmingą asmens duomenų apsaugą, o Teisingumo ministerija ir VDAI turėtų operatyviai reaguoti į probleminius klausimus, pokyčius ir naujus iššūkius, rengiant metodinius dokumentus ir skelbiant asmens duomenų tvarkymo praktiką.

Vertindami asmens duomenų apsaugos reguliavimą analizavome šios srities užsienio šalių patirtį, gerąją praktiką, mokslinių tyrimų duomenis, nustatytus reikalavimus ir VDAI parengtą metodinę medžiagą. Analizavome kaip Teisingumo ministerija ir VDAI reaguoja į technologinius klausimus, pokyčius ir naujus iššūkius užtikrinant asmens duomenų apsaugą. Apklausėme įstaigas⁷, prašydami nurodyti, kokios joms kyla problemos įgyvendinant asmens duomenų apsaugos reikalavimus, taikant informacijos ir ryšių technologijas.

⁵ 1981-01-28 Europos Tarybos konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu ir 1995-10-24 Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 95/46/EB Dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo.

⁶ Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas, 1996-06-11 Nr. I-1374.

⁷ Žr. 1 priedą.

Išanalizavus nustatyta, kad asmens duomenų apsaugos būklė Lietuvoje paskutinį kartą išsamiai analizuota rengiant Duomenų apsaugos plėtojimo 2002–2004 m. programą⁸ ir ruošiantis narystei ES. Vėliau nagrinėtos kai kurios asmens duomenų apsaugos sritys, bet kompleksinio vertinimo, apimančio asmens duomenų ir elektroninio turinio, informacijos ir ryšių technologijų pokyčius, nebuvo 10 metų.

Lietuvai įstojus į ES, duomenų apsaugos teisinis reguliavimas buvo suderintas su ES direktyva. 2008–2012 m. Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas ir jį įgyvendinantys teisės aktai keisti keletą kartų, bet sparti informacijos ir ryšių technologijų plėtra nuolat iškelia asmens duomenų apsaugos praktinio taikymo klausimų, kurių esami teisės aktai nespėndžia.

Pavyzdys

Dėl sparčios technologinės plėtros ir globalizacijos kasdien surenkamas didžiulis duomenų kiekis. Teisės aktai nenumato duomenų subjektui aiškios „teisės būti pamirštam“ t. y. reikalauti ištrinti asmens duomenis kai jis nebenori, kad jo duomenys būtų tvarkomi ir nėra teisėtų priežasčių juos saugoti. Technologijos leidžia perduoti asmens duomenis iš vieno paslaugų teikėjo kitam, tačiau duomenų subjekto „teisė perkelti duomenis“ nėra aiškiai reglamentuota. Pasikeitus technologijoms teisės aktuose numatyta duomenų subjekto sutikimo tvarkyti asmens duomenis procedūra tampa tariama (formali), nes naudojant naujas paslaugas (socialiniai tinklai, debesų kompiuterija) ne visi duomenų subjektai žino, kokie jų duomenys bus renkami ir tvarkomi.

Europos Parlamento vidaus rinkos ir vartotojų apsaugos komitetas 2012 m. išskyrė technologines sritis⁹, kuriose kyla asmens duomenų apsaugos reglamentavimo neaiškumų: vietos nustatymo paslaugos, duomenų panaudojimas iš skirtingų šaltinių, debesų kompiuterija, išmanieji skaitikliai, biometrinės technologijos, *Wi-Fi*¹⁰ duomenų rinkimas, *RFID*¹¹ identifikavimas, socialinių tinklų paslaugos, elektroninio pašto skenavimas, žaidimai realiu laiku ir kt.

Auditorių apklaustos įstaigos¹² nurodė, kad taikant informacijos ir ryšių technologijas, esamas teisinis reglamentavimas joms kelia neaiškumų (problemų) naudojant elektroninio parašo sertifikato duomenis, biometrinius parametrus asmens identifikavimui (autentifikavimui), automatizuotomis priemonėmis keičiantis, saugant ir archyvuojant asmens duomenis ir užtikrinant darbuotojų asmens duomenų apsaugą darbo vietoje.

Europos valstybės (pvz.: Jungtinė Karalystė, Vokietija) skiria daug dėmesio duomenų mainams elektroninėje erdvėje ir siekia mažinti duomenų valdytojams perteklinę administracinę naštą, stiprinti duomenų subjektų teisių apsaugą, tačiau Lietuvoje Teisingumo ministerija kartu su VDAI nepakankamai tobulina šios srities reikalavimus, nes:

- duomenų valdytojai, ketinantys tvarkyti asmens duomenis, turi pildyti per sudėtingą, per didelės apimties pranešimo formą ir aprašą, juos tinkamai pateikti VDAI prireikia kelių derinimo etapų, trūksta galimybių duomenų valdytojams deklaruoti savo veiklos atitiktį nustatytiems reikalavimams;

⁸ Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos direktoriaus 2002-02-26 įsakymu Nr. 01-10-01 patvirtinta Duomenų apsaugos plėtojimo 2002–2004 metais programa.

⁹ Europos Parlamento vidaus rinkos ir vartotojų apsaugos komiteto 2012 m. studija [Reforming the Data Protection Package](#)

¹⁰ *Wi-Fi* (angl. *Wireless Fidelity*) – bevielio ryšio technologija leidžianti realizuoti duomenų perdavimo tinklus panaudojant plačiajuosčių radijo ryšį. Ši technologija apibendrina IEEE 802.11 standartais reglamentuotas technologijas (pvz., 802.11a, 802.11b, 802.11g, 802.11n), kurios yra pilnai suderinamos su labiausiai paplitusiomis personalinių, nešiojamų kompiuterių platformomis ir įrenginiais.

¹¹ *RFID* (angl. *radio frequency identification*) – elektromagnetinių bangų arba laukų sąveikos radijo dažnių spektro dalyje naudojimas informacijai į radijo dažnio atpažinimo žymeklį arba iš jo perduoti taikant įvairias moduliavimo ir kodavimo sistemas, skirtas vien radijo dažnio atpažinimo žymeklio tapatybei arba kitiems tame žymeklyje saugomiems duomenims nuskaityti.

¹² Žr. 1 priedą.

- teikiant duomenis į trečiąsias šalis, kiekvieną atvejį būtina suderinti su VDAI nepaisant to, kad jau užtikrinamos ES patvirtintos priemonės arba atlikta išankstinė patikra ir dėl panašių veiksmų suteiktas leidimas tvarkyti asmens duomenis;
- asmens kodas yra vienintelis šalyje plačiai naudojamas duomuo asmens identifikavimui ir duomenų mainams elektroninėje erdvėje (kitų realių alternatyvų nėra);
- už padarytus pažeidimus šioje srityje baudžiamas tik fizinis asmuo (nėra sankcijų juridiniams asmenims), o numatytos sankcijos yra mažos lyginant su kitomis Baltijos šalimis¹³.

Europos Komisija prieš keletą metų pradėjo ruošti duomenų apsaugos reglamentavimo pagrindų reformai ir 2012 m. pristatė reglamento dėl duomenų apsaugos projektą¹⁴, kuriuo siekia reformuoti esamą ES asmens duomenų apsaugos teisinį reguliavimą. Europos Komisijos paskelbtame reglamento projekte planuojama spręsti kai kurias Lietuvai aktualias asmens duomenų apsaugos problemas (naikinti duomenų valdytojams perteklinę administracinę naštą, stiprinti duomenų subjektų teisių apsaugą, didinti baudas už duomenų apsaugos taisyklių pažeidimus ir kt.). Tačiau dėl ilgos priėmimo procedūros Europos Parlamente ir Taryboje ir šiame Reglamente numatyto 2 m. pereinamojo laikotarpio, jis įsigalios po 4–6 m.

Europoje asmens duomenų apsaugos politikos formuotojai ir jos įgyvendintojai nelaukdami Europos Komisijos inicijuotos reformos pabaigos pradeda remtis pasaulyje pripažintais principais, metodikomis ir gerąja praktika¹⁵, kuri leidžia aiškiai formuoti asmens duomenų apsaugos politiką, atsižvelgiant į naujas technologijas, veiklos riziką ir šias nuostatas derinti prie esamo teisinio reguliavimo.

Tobulinti asmens duomenų apsaugą pagal ES teisės aktų reikalavimus Vyriausybė numatė iki 2016 m. spalio mėn., tačiau žinant, kokie pakeitimai planuojami, Teisingumo ministerijai ir VDAI jau dabar tikslinga peržiūrėti ir įvertinti atitinkamus nacionalinius teisės aktus ir planuoti pakeitimus, kad neužtruktų asmens duomenų apsaugos srityje susikaupusių problemų sprendimas.

1.2. Asmens duomenų apsaugai trūksta aiškios ilgalaikės plėtros perspektyvos

Audito metu laikėmės požiūrio, kad valstybės ilgos, vidutinės trukmės ir trumpalaikiai planavimo dokumentai turi suteikti asmens duomenų apsaugai aiškią kryptį, būtiną strateginių tikslų rezultatams pasiekti, o planuoti darbai turi būti tęsiami.

Vertindami, kaip planuojama asmens duomenų apsaugos plėtra, priemonės ir darbai, analizavome ilgos, vidutinės trukmės ir trumpalaikius planavimo dokumentus, kuriuose nagrinėjami su asmens duomenų apsauga susiję klausimai. Peržiūrėjome jų įgyvendinimo rezultatus.

Išnagrinėję įvairios trukmės valstybės planavimo dokumentus, susijusius su asmens duomenų apsauga, nustatėme, kad prieš 10 metų asmens duomenų apsauga buvo vienu iš svarbiausių horizontalių prioritetų Lietuvoje ir svarbi informacinės visuomenės plėtrai, tačiau šiuo metu ji neturi aiškios ilgalaikės (strateginės) krypties ir siejama tik su skirtingais įvairių valstybės valdymo sričių planavimo dokumentais (1 lentelė).

¹³ Lietuvoje baudos siekia iki 2000 (http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=453621), Latvijoje – iki 5000 (<http://www.dvi.gov.lv/likumdosana/LAPK/>), Estijoje – iki 110 000 (<http://www.legaltext.ee/et/andmebaas/tekst.asp?loc=text&dok=XXXX041K1&keel=en&pg=1&ptyyp=RT&tyyp=X&query=isikuandmete+kaitse+seadus>) Lt.

¹⁴ Europos Komisijos 2012-01-25 pranešimas dėl asmens apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (http://ec.europa.eu/justice/newsroom/data-protection/news/120125_en.htm).

¹⁵ Pasaulyje pripažinti – privatumas nuo pat veiklos pradžios (angl. *privacy by design*) ir privatumas kaip standartinis komponentas (angl. *privacy by default*) (<http://www.privacybydesign.ca/>, www.ico.org.uk)

1 lentelė. Asmens duomenų apsaugos ilgalaikės (strateginės) plėtros raida.

Metai	Situacijos aprašymas
2002 m.	VDAI patvirtino Duomenų apsaugos plėtojimo 2002–2004 m. programą, joje numatė šiuos svarbiausius uždavinius: teisinės bazės tobulinimas, duomenų tvarkymo priežiūra ir institucijų administracinių gebėjimų duomenų apsaugos srityje ugdymas, duomenų saugumo stiprinimas, visuomenės informavimas apie asmens duomenų tvarkymą, mokymas ir švietimas. Šia programa siekta sujungti informacinės visuomenės plėtros ir duomenų apsaugos plėtros strategijas.
2006 m.	VDAI įtraukta į Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2006–2008 m. programą, kurioje liko tik keli su asmens duomenų apsauga susiję uždaviniai: informacijos apie asmens duomenų ir privatumo apsaugą skelbimas internetu ir informacinės sistemos „Pagalba“ sukūrimas ir įdiegimas.
2011 m. 2012 m.	Vyriausybei patvirtinus Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2011–2019 m. programą, neliko darbų, susijusių su asmens duomenų apsaugos plėtra. VDAI įtraukta į Elektroninės informacijos saugos (kibernetinio saugumo) plėtros 2011–2019 m. programą ir prisideda prie programos įgyvendinimo priemonių (atsiskaito Vidaus reikalų ministerijai). Asmens duomenų apsaugos plėtros nuostatos įtrauktos į Viešojo administravimo tobulinimo tarpinstitucinį veiklos planą ir Viešojo valdymo tobulinimo 2012–2020 m. programą.
2013 m.	Viešojo valdymo tobulinimo 2012–2020 m. programos įgyvendinimo 2013–2015 m. veiksmų plane nėra informacijos, susijusios su asmens duomenų apsauga.

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal VDAI pateiktą medžiagą.

Strateginio planavimo metodika nustato bendrą valstybės planavimo sistemą, taigi kol Teisingumo ministerija nenumatys aiškios asmens duomenų apsaugos plėtros krypties ir ši sritis bus siejama su skirtingais įvairių valstybės valdymo sričių planavimo dokumentais (elektroninės informacijos saugos (kibernetinio saugumo), informacinės visuomenės plėtros, viešojo valdymo tobulinimo).

Siekdama užtikrinti darnią ir kryptingą asmens duomenų apsaugos plėtrą, Teisingumo ministerija turėtų nustatyti aiškią asmens duomenų apsaugos kryptį ir siektinus rezultatus.

1.3. Asmens duomenų apsaugos funkcijų pasiskirstymas valstybėje turi trūkumų

Audito metu laikėmės nuostatos, kad asmens duomenų apsaugos funkcijos tarp įstaigų turėtų būti paskirstytos taip, kad būtų galima tinkamai ginti ir saugoti asmenų teises ir laisves, susijusias su privataus gyvenimo neliečiamumu. Nustatytos funkcijos turi apimti visas asmens duomenų apsaugos sritis ir turi būti vykdomos.

Siekdami įsitikinti, ar tinkamas asmens duomenų apsaugos funkcijų pasiskirstymas, analizavome šios srities įstaigų vykdomas funkcijas ir užsienio šalių patirtį. Peržiūrėjome teisės aktus, reglamentuojančius asmens duomenų apsaugos srityje dalyvaujančių įstaigų veiklą.

Iki 2010 m. teisės aktuose nebuvo numatyta subjekto, formuojančio politiką asmens duomenų apsaugos srityje, iš dalies apie tai buvo kalbama Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme, Teisingumo ministerijos ir VDAI nuostatuose. Nuo 2011 m. rugsėjo 1 d. valstybės politiką duomenų apsaugos srityje pradėjo formuoti organizuoti, koordinuoti ir kontroliuoti jos įgyvendinimą Teisingumo ministerija¹⁶. VDAI, nuo 2011 m. tapo asmens duomenų apsaugos politikoje dalyvaujanti, ją įgyvendinanti ir priežiūrą vykdanči įstaiga, priskirta teisingumo ministro valdymo sričiai.

Politikos formavimo funkciją numačius Teisingumo ministerijai, esminių pokyčių formuojant asmens duomenų apsaugos politiką neįvyko. Teisingumo ministerija, formuodama asmens duomenų apsaugos politiką, tai supranta kaip teisėkūros procesų šioje srityje valdymą nacionaliniu lygiu, todėl 2011–2013 m. svarbiausiais darbais įvardijo dalyvavimą rengiant projektus įstatymų, susijusių su asmens duomenų apsauga, o ne šios srities nacionalinės plėtros vizijos, prioritetų nustatymą. Dėl to šalyje nepakankamai formuojama asmens duomenų apsaugos politika ir vis dar trūksta ekonominės,

¹⁶ Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas, 1996-06-11 Nr. I-1374 (2011-05-12 Nr. XI-1372 redakcija) 35¹ str.

technologinės ir kitokios informacijos analizės, visuomenės teisinio švietimo, apibendrinimų šios srities teisės teorijos ir praktikos klausimais.

Duomenų apsaugos priežiūros įstaigų statusas Europoje skirtingas¹⁷, bet ES ir tarptautiniai teisės aktai įpareigoja duomenų apsaugos priežiūros institucijai valstybėje užtikrinti nepriklausomos institucijos statusą¹⁸. Išanalizavę asmens duomenų apsaugos politiką formuojančios (Teisingumo ministerija) ir įgyvendinančios įstaigos (VDAI) tarpusavio ryšius, vykdomas funkcijas, atsakomybę ir atlikę nepriklausomų ekspertų parengtos medžiagos analizę pastebėjome, kad VDAI neužtikrinamas visiškas jos nepriklausomumas nuo Teisingumo ministerijos ir Vyriausybės sprendimų, kai tvirtinamas VDAI strateginis veiklos planas, biudžetas, veiklos ataskaita, skiriamas ir atleidžiamas šios įstaigos direktorius. VDAI nepriklausomumo problema ir galimi šios problemos sprendimo būdai taip pat buvo nustatyti 2006 ir 2012 m. ES ekspertų atliktose Šengeno vertinimo ataskaitose¹⁹.

Teisingumo ministerijai, formuojančiai asmens duomenų apsaugos ir valdomų registų įgyvendinimo politiką, kaip keturių pagrindinių šalies registų valdytojui (iš viso valdoma 12 valstybės informacinių išteklių), kyla interesų konfliktas dėl asmens duomenų tvarkymo. Teisingumo ministerijos Registų departamentas, atsakingas už ministerijos valdymo sričiai pavestų registų politikos įgyvendinimą, dalyvauja formuojant asmens duomenų apsaugos politiką ir planuoja sprendimus, kurie palankūs Teisingumo ministerijos registų ar informacinių sistemų tvarkytojams.

Pavyzdys

VDAI 2011 m. lapkritį VĮ Registų centrai (Teisingumo ministerijos valdymo sričiai priskirtai įstaigai) pateikė nurodymą atsisakyti asmens kodo naudojimo kvalifikuotame sertifikate, skirtame pasirašyti e dokumentus ir e laiškus. Registų centras šį nurodymą apskundė teismui, tačiau teismas galutiniu sprendimu paliko galioti VDAI nurodymą. Teisingumo ministerija, žinodama apie teismo sprendimą, 2013 m. įregistravo Elektroninio parašo įstatymo pakeitimo projektą, kuriuo siekia įteisinti asmens kodo naudojimą kvalifikuotame sertifikate.

Siekiant tobulinti asmens duomenų apsaugos funkcijų pasiskirstymą, tikslinga užtikrinti VDAI nepriklausomumą nuo Teisingumo ministerijos, o Teisingumo ministerijai – savo struktūroje aiškiai atskirti asmens duomenų apsaugos politikos formavimo ir jos valdymo sričiai pavestų registų politikos įgyvendinimo funkcijas.

¹⁷ Vienos duomenų apsaugos priežiūros institucijos nėra priskirtos nei prie Parlamento, nei prie Vyriausybės, nei prie kurios nors kitos ministerijos ar institucijos (pvz., Prancūzijoje, Italijoje, Danijoje), kitos – įstaigos prie parlamento (pvz., Belgijoje, Portugalijoje), trečios – įstaigos prie Vyriausybės (pvz., Austrijoje, Airijoje), ketvirtos – įstaigos prie ministerijos (pvz., prie Teisingumo ministerijos – Estijoje, Latvijoje; prie Vidaus reikalų ministerijos – Vokietijoje).

¹⁸ 1995-10-24 Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 95/46/EB Dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. 2002-07-12 Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje. 2006-03-15 Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/24/EB dėl duomenų, generuojamų arba tvarkomų teikiant viešai prieinamas elektroninių ryšių paslaugas arba viešuosius ryšių tinklus, saugojimo ir iš dalies keičianti Direktyvą 2002/58/EB. Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr. 108) ir Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2001-11-08 Konvencijos ETS Nr. 108 papildomas protokolais dėl priežiūros institucijų ir valstybės sienas kertančių duomenų srautų. Konvencija dėl Šengeno susitarimo, 1985-06-14 sudaryto tarp Beneliksų ekonominės sąjungos valstybių, Vokietijos Federacinės Respublikos ir Prancūzijos Respublikos vyriausybių dėl laisvės sienų bendrų sienų kontrolės panaikinimo, įgyvendinimo su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2005-07-06 Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 1160/2005. Konvencija, parengta vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu, dėl Europos policijos biuro įsteigimo (Europos konvencija) Nr. 1995/C316/02. Tarybos reglamentas EB Nr. 2725/2000 2000-12-11 dėl „Eurodac“ sistemos sukūrimo pirštų anspaudams lyginti siekiant veiksmingiau taikyti Dublino konvenciją. Tarybos pamatinis sprendimas 2008/977/TVR 2008-11-27 dėl asmens duomenų, tvarkomų vykdančios policijos ir teisminei bendradarbiavimą baudžiamosiose bylose, apsaugos. Ministrų Komiteto rekomendacija Nr. R (87) 15 valstybėms narėms „Dėl asmens duomenų naudojimo policijos sektoriuje“.

¹⁹ Šengeno vertinimo medžiaga turi slaptumo žymą „Riboto naudojimo“, todėl toliau ataskaitoje nebus išsamiai nagrinėjama.

2. AR TINKAMAI TVARKOMI VIEŠOJO SEKTORIAUS ĮSTAIGOSE ASMENS DUOMENYS?

Lietuvos Respublikos įstatymai ir kiti teisės aktai nustato reikalavimus, kurių privalo laikytis duomenų valdytojas / tvarkytojas, tvarkantis ar ketinantis tvarkyti asmens duomenis, taip pat duomenų subjektų teises ir jų įgyvendinimo tvarką.

Vertindami, kaip tvarkomi asmens duomenys, analizavome, ar užtikrindami asmens duomenų apsaugą duomenų valdytojai / tvarkytojai laikosi teisės aktų reikalavimų ir ar užtikrinama asmens teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą.

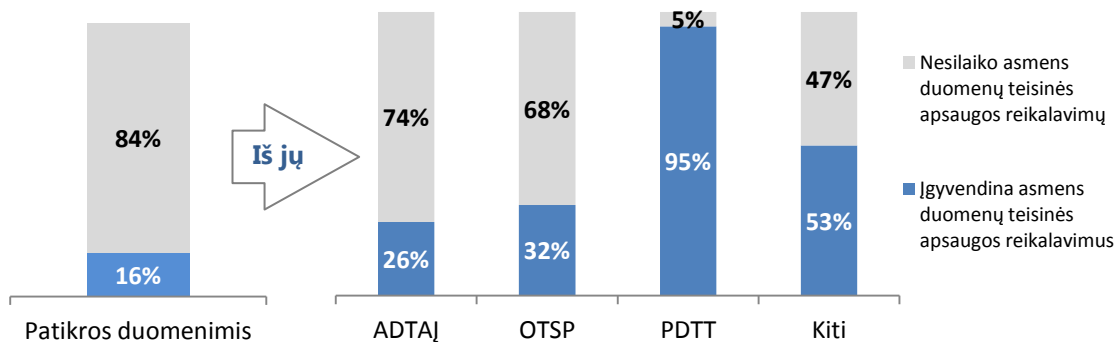
2.1. Įgyvendinami ne visi teisės aktais nustatyti asmens duomenų apsaugos reikalavimai

Audito metu laikėmės nuomonės, kad duomenų valdytojai / tvarkytojai užtikrina asmens duomenų apsaugą tada, kai jie tinkamai įgyvendina teisės aktuose nustatytus asmens duomenų apsaugos reikalavimus (vertintų teisės aktų sąrašas pateikiamas 1 priede).

Siekdami nustatyti, kaip duomenų valdytojai / tvarkytojai įgyvendina teisės aktuose nustatytus reikalavimus dėl asmens duomenų apsaugos, atlikome duomenų valdytojų / tvarkytojų patikras vietoje. Apklausėme įstaigas²⁰: prašėme nurodyti, kaip vyksta procesai, atliekamos procedūros, vykdoma veikla įgyvendinant reikalavimus dėl asmens duomenų apsaugos.

Išnagrinėję, kaip duomenų valdytojai / tvarkytojai įgyvendino asmens duomenų apsaugos reikalavimus, nustatėme, kad dauguma (84 proc.) tikrintų įstaigų laikėsi ne visų teisės aktais nustatytų reikalavimų, susijusių su asmens duomenų apsauga (1 pav.).

1 pav. Asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimų įgyvendinimo procentas tikrintose įstaigose.

ADTAĮ – Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas.

OTSP – Bendrieji reikalavimai organizacinėms ir techninėms duomenų saugumo priemonėms.

PDTT – Duomenų valdytojų pranešimo apie duomenų tvarkymą taisyklės.

Kiti – Valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymas, Valstybės informacinių sistemų steigimo ir įteisinimo taisyklės, Registrų ir kadastrų steigimo, reorganizavimo ir likvidavimo taisyklės.

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal patikrų vietoje duomenis.

Patikrų metu išryškėjo šie pagrindiniai asmens duomenų tvarkymo trūkumai: įstaigose nerengiami asmens duomenų tvarkymo dokumentai (pvz.: asmens duomenų tvarkymo taisyklės,

²⁰ Žr. 1 priedą.

duomenų valdytojo ir duomenų tvarkytojo sutartys ir kt.), o parengtieji jau neaktualūs, pasikeitę asmens duomenų tvarkymo tikslai ir apimtys, neskelbiamos duomenų subjekto teisių įgyvendinimo tvarkos ir būdai. Taip pat nesilaikoma techninių saugos priemonių ir fizinės saugos reikalavimų, nepakankamai valdoma prieiga prie informacinių sistemų, kai kurios įstaigos, tvarkančios ypatingus asmens duomenis, neįgyvendina net minimalių organizacinių ir techninių duomenų saugos priemonių (pavyzdys). Dėl išvardytų priežasčių tikrinti duomenų valdytojai / tvarkytojai nesilaikė teisės aktų reikalavimų ir neužtikrino tokio saugumo lygio, kuris atitiktų saugotinių asmens duomenų pobūdį ir jų tvarkymo keliamą riziką.

Pavyzdys

42 %	įstaigų su VDAI nederino informacinių sistemų, kuriuose automatiniu būdu bus tvarkomi asmens duomenys nuostatų, o baigus tokių informacinių sistemų ar registrų kūrimą apie jų eksploataavimo pradžią neinformuodavo VDAI, registrų nuostatuose nenurodydavo asmens duomenų tvarkymo tikslų ir jų naudojimo sąlygų.
37 %	įstaigų netvarkė asmens duomenų pagal teisės aktuose nustatytus asmens duomenų tvarkymo reikalavimus, neužtikrino organizacinių ir techninių asmens duomenų saugos priemonių įgyvendinimo, asmenų identifikavimui naudojo asmens kodą neįteisintose valstybės registruose ir informacinėse sistemose. Atkreiptinas dėmesys, kad Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, tvarkiusi ypatingus asmens duomenis (narystė profesinėse sąjungose), neturėjo jokių saugos dokumentų ir neįgyvendino techninių saugos priemonių.
32 %	įstaigų įgyvendino netinkamas technines priemones, skirtas apsaugoti asmens duomenis nuo atsitiktinio ar neteisėto sunaikinimo, pakeitimo, atskleidimo, taip pat nuo bet kokio kito neteisėto tvarkymo.
26 %	įstaigų asmens duomenis automatiniu būdu tvarkė nepranešusios apie tai VDAI.

VDAI turėtų daugiau dėmesio skirti prevencinei veiklai, nes aktyvi prevencinė veikla padėtų duomenų valdytojams / tvarkytojams tinkamai įgyvendinti asmens duomenų apsaugos reikalavimus. Be to, sudarius galimybę duomenų valdytojams / tvarkytojams deklaruoti savo veiklos atitiktį nustatytiems reikalavimams sumažėtų priežiūros ir administracinė našta, o VDAI vykdydama asmens duomenų valdytojų / tvarkytojų priežiūrą galėtų pasirinktinai atlikti apsaugos priemonių patikras vietoje.

Audito metu ministerijos, valdžiusios dešimt ir daugiau valstybės informacinių išteklių (pvz.: Žemės ūkio, Teisingumo ir Sveikatos apsaugos ministerijos), nebuvo nustačiusios bendrosios asmens duomenų apsaugos politikos, nevykdė arba nepakankamai vykdė duomenų tvarkytojų stebėseną ir priežiūrą. Dėl to ministerijoms pavaldūs duomenų tvarkytojai tvirtino ir įgyvendino asmens duomenų apsaugos organizacines ir technines priemones atskirai, o ministerijos neturėjo pakankamai informacijos, kokia asmens duomenų apsaugos būklė buvo jų valdymo srityje, ir negalėjo tinkamai užtikrinti asmens duomenų tvarkymo reikalavimų įgyvendinimo²¹.

Nustatyta geroji praktika: Krašto apsaugos ministerija kaip duomenų valdytojas parengė Asmens duomenų tvarkymo taisykles, kurios galioja visoje krašto apsaugos sistemoje (10 juridinių asmenų) ir apima 14 asmens duomenų tvarkymo tikslų.

Pažymėtina, kad VDAI kaip duomenų valdytojų priežiūrą organizuojanti įstaiga automatiniu būdu tvarkydama asmens duomenis nesilaikė Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme ir inspekcijos direktoriaus įsakymuose nustatytų reikalavimų, taigi rodė neigiamą pavyzdį kitoms įstaigoms ir visuomenei (žr. pavyzdį).

²¹ Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas, 1996-06-11 Nr. I-1374, 3 str.

Pavyzdys

VDAI neregistruota kaip duomenų valdytojas²², o VDAI IT techninę priežiūrą vykdanči įmonė neregistruota kaip duomenų tvarkytojas²³, nors automatiškai būdu tvarko asmens duomenis. VDAI paaiškino, kad inspekcija neregistruota kaip duomenų valdytojas, nes nėra kitos kompetentingos įstaigos, kuri galėtų atlikti teisės aktuose numatytą patikros procedūrą.

Inspekcijoje neparengtas ir nepatvirtintas rašytinės formos dokumentas, kuriame būtų išdėstytos taikomos asmens duomenų saugos organizacinės ir techninės priemonės, neįvertinta saugotinių asmens duomenų tvarkymo keliami rizika, prieigos prie registro ir informacinių sistemų teisių valdymas neatitinka reikalavimų.

VDAI neturi nustačiusi duomenų subjekto teisių įgyvendinimo būdų, ir nepaisant to, kad padeda duomenų subjektams įgyvendinti jų teises kai duomenis tvarko kiti duomenų valdytojai, asmuo neturi galimybės rasti duomenų apie VDAI tvarkomų asmens duomenų apimtį.

Siekiant užtikrinti, kad asmens duomenų apsaugos reikalavimus vienodai įgyvendintų visi asmens duomenų valdytojai, būtų tikslinga sudaryti sąlygas VDAI kaip duomenų valdytojais įgyvendinti jai taikomus teisės aktų reikalavimus dėl asmens duomenų tvarkymo.

2.2. Nepakankamai užtikrinama asmens teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą

Audito metu laikėmės nuomonės, kad duomenų valdytojai / tvarkytojai turėtų užtikrinti, kad duomenų subjektas galėtų įgyvendinti visas savo teises į privataus gyvenimo neliečiamumą, kurios numatytos Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme²⁴:

- teisė žinoti (būti informuotu) apie savo asmens duomenų tvarkymą;
- teisė susipažinti su savo asmens duomenimis;
- teisė reikalauti ištaisyti, sunaikinti ar sustabdyti savo asmens duomenų tvarkymo veiksmus;
- teisė nesutikti, kad būtų tvarkomi asmens duomenys.

Minėtas teises į privatų gyvenimą įgyvendina pats asmuo (duomenų subjektas), tačiau duomenų valdytojas privalo sudaryti sąlygas duomenų subjektui įgyvendinti jam suteiktas teises, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus (pvz.: kai reikia užtikrinti valstybės saugumą ar gynybą, viešąją tvarką, nusikalstamų veikų prevenciją, tyrimą, svarbius valstybės ekonominius ar finansinius interesus, tarnybinės ar profesinės etikos pažeidimų prevenciją ir kt.).

Siekdami nustatyti, kaip duomenų valdytojai / tvarkytojai sudaro sąlygas duomenų subjektams įgyvendinti turimas teises į privataus gyvenimo neliečiamumą, atlikome jų patikras vietoje. Apklausėme įstaigas²⁵: prašėme nurodyti, kaip jos užtikrina duomenų subjekto teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą.

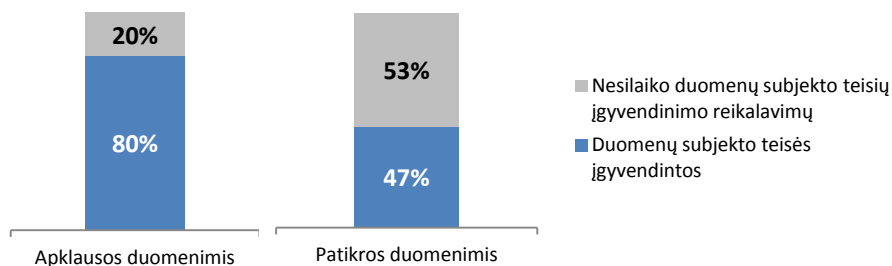
Beveik visos apklaustos įstaigos (80 proc.) nurodė, kad užtikrina duomenų subjekto teises į privataus gyvenimo neliečiamumą. Atlikę patikras vietoje nustatėme, kad duomenų subjekto teises į privataus gyvenimo neliečiamumą tinkamai įgyvendino tik apie pusė (47 proc.) tikrintų įstaigų (2 pav.).

²² Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas, 1996-06-11 Nr. I-1374, 34 str. ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002-02-20 nutarimu Nr. 262 patvirtintų Duomenų valdytojų pranešimo apie duomenų tvarkymą taisyklės, 19 p.

²³ Lietuvos Respublikos valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymas, 2011-12-15 Nr. I-1374, 41 str. 1 p.

²⁴ Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas, 1996-06-11 Nr. I-1374, 23 str.

²⁵ Žr. 1 priedą.

2 pav. Duomenų subjekto teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą užtikrinimo procentas.

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal apklausos ir patikrų vietoje duomenis.

Daugiau kaip pusė (53 proc.) tikrintų duomenų valdytojų / tvarkytojų nenustatė asmens duomenų subjekto teisių įgyvendinimo būdų, tvarkose neaprašė konkrečių veiksmų ir (ar) procedūrų, kurios leistų įgyvendinti kitus asmens duomenų tvarkymo reikalavimus, taigi apribojo asmens duomenų subjekto galimybes pasitikrinti kaip įgyvendinamos jo teisės. Asmens duomenų tvarkymo tikslai ir apimtis kai kuriose įtaigose buvo didesnės, nei jas skelbė Asmens duomenų valdytojų valstybės registras. Taigi asmuo galėjo nežinoti, kokia informacija apie jį kaupiama, o pateikęs paklausimą į VDAI, būtų gavęs informaciją, neatitinkančią asmens duomenų tvarkymo apimties.

Pavyzdys

Kalėjimų departamentas nuo 2006 m. automatinio būdu tvarko nuteistųjų asmens duomenis Kalėjimų departamento informacinėje sistemoje (KADIS)²⁶, tačiau šis duomenų tvarkymo tikslas Asmens duomenų valdytojų valstybės registre neregistruotas.

Vidaus reikalų ministerija automatinio būdu tvarko asmens duomenis Užsieniečių, Ieškomų asmenų, neatpažintų lavonų ir nežinomų bejėgių asmenų, Habitoskopinių duomenų, Pabėgėlių registruose, Integruoto baudžiamojo proceso, Sertifikatų valdymo, Lietuvos nacionalinėje vizų, Lietuvos nacionalinėje Šengeno informacinėse sistemose, tačiau minėti tvarkymo tikslai VDAI neregistruoti.

Nacionalinė teismų administracija vykdo asmens duomenų tvarkymą Lietuvos teismų informacinėje sistemoje (LITEKO), šių duomenų registravimas nurodytas Asmens duomenų valdytojų valstybės registre neatspindi duomenų tvarkymo apimties, numatytos informacinės sistemos nuostatuose²⁷.

Patys asmenys retai naudojami teisės aktuose jiems numatytais teisėmis. Iš 20 įstaigų, kur buvo atlikta patikra, trys²⁸ naudojo elektroninius sprendimus, leidusius asmenis susipažinti su asmens duomenų tvarkymu. Kitos įstaigos tokių sprendimų nediegė, nes tai joms buvo ekonomiškai nenaudinga (gaunamos 1–2 paklausimai per metus).

Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro atliktos apklausos parodė, kad pusė (2008 m. – 57 proc., 2010 m. – 52 proc.) Lietuvos gyventojų nežinojo apie teisės aktų suteiktas teises asmens duomenų apsaugos srityje (teisę susipažinti su savo asmens duomenimis ir kaip jie tvarkomi; teisę nesutikti, kad šie duomenys būtų tvarkomi). Taip pat pusė gyventojų (2008 m. – 59 proc., 2010 m. – 54 proc.) nežinojo, kad VDAI yra atsakinga už asmens duomenų apsaugą Lietuvoje.

Siekiant, kad duomenų valdytojai / tvarkytojai užtikrintų žmogaus teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą tvarkant asmens duomenis, VDAI turėtų padėti duomenų valdytojams / tvarkytojams tinkamai įgyvendinti asmens duomenų apsaugos reikalavimus, o gyventojams – geriau suprasti savo, kaip duomenų subjekto, teisių įgyvendinimo būdus ir galimybes.

²⁶ Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2006-12-11 įsakymu Nr. V-291 patvirtintų Kalėjimų departamento informacinės sistemos KADIS nuostatų 19–24 p.

²⁷ Nacionalinės teismų administracijos direktoriaus 2011-11-28 įsakymu Nr. 6P-112-(1.1) patvirtintų Lietuvos teismų informacinės sistemos nuostatų III skyrius.

²⁸ Centrinė hipotekos įstaiga, Gyventojų registro tarnyba prie Vidaus reikalų ministerijos ir VĮ Registrų centras.

3. AR VYKDOMA ASMENS DUOMENŲ TVARKYMO PRIEŽIŪRA YRA PAKANKAMA?

VDAI prižiūri, kaip duomenų valdytojai / tvarkytojai laikosi įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytų reikalavimų, kontroliuoja, ar įstaigos tinkamai tuos reikalavimus vykdo, teikia metodinę pagalbą ir įgyvendina kitas priemones, užtikrinančias tinkamą teisės aktų reikalavimų laikymąsi.

Vyriausybė siekdama užtikrinti, kad priežiūros funkcijos valstybėje būtų atliekamos efektyviai, koordinuotai, mažiausiomis sąnaudomis, kuo mažiau trikdant prižiūrimų ūkio subjektų veiklą ir veiksmingai apsaugant įstatymų, kitų teisės aktų ginamas teises ir teisėtus interesus, jau kelis metus optimizuoja atliekamą priežiūrą. Be to, spartus informacijos ir ryšių technologijų vystymasis padeda modernizuoti viešąjį sektorių ir jame plėtoti elektronines paslaugas. Gyvenant informacinėje visuomenėje, informacijos valdymas ir jos sklaida įgauna lemiamą reikšmę supažindinant gyventojus su asmens duomenų apsauga, didinant teikiamų paslaugų pridėtinę vertę.

Vertindami, kaip vykdoma asmens duomenų tvarkymo priežiūra, analizavome, ar VDAI tinkamai planuojama asmens duomenų tvarkymo apsauga ir veikia asmens duomenų apsaugos būklės stebėsenos sistema, ar inspekcijos taikomos kontrolės priemonės pakankamos. Taip pat analizavome ar paslaugos asmens duomenų apsaugos srityje yra patogesnės naudotojams ir teikiamos efektyviau, ar visuomenė pakankamai informuojama šiais klausimais.

3.1. Planuojant asmens duomenų apsaugą trūksta efektyvumo

Audito metu laikėmės nuostatos, kad VDAI veikla planuojama taip, kaip numatyta planavimo metodikoje ir ją įgyvendinančiuose dokumentuose, o nustatyti vertinimo kriterijai yra konkretūs ir pamatuojami.

Vertindami, kaip prižiūrima asmens duomenų apsauga, analizavome VDAI veiklos planavimo procesą, peržiūrėjome planavimo dokumentus ir jų įgyvendinimo ataskaitas.

VDAI kasmet rengė strateginius veiklos planus ir atsiskaitė už metinius veiklos rezultatus, tačiau ne visos asmens duomenų apsaugai svarbios programos, kuriose dalyvavo VDAI (pvz.: Elektroninės informacijos saugos (kibernetinio saugumo) plėtros 2011–2019 m. programa) buvo nurodomos įstaigos strateginiuose ir metiniuose veiklos planuose, kaip tai numato Strateginio planavimo metodika²⁹. Dėl to, VDAI planavimo dokumentuose ir veiklos ataskaitose trūko informatyvumo, jose buvo nurodomi ne visi svarbūs VDAI siekiami rezultatai, priemonės šiems rezultatams pasiekti ir atlikti darbai.

Išanalizavus VDAI 2011–2013 m. rengtus strateginius veiklos planus, pastebėta priemonių (pvz.: rengti ir derinti teisės aktus, užtikrinančius duomenų apsaugą), kuriomis planuojama rutininė veikla, vertinimo kriterijų (pvz.: išnagrinėtų asmenų skundų ir pranešimų skaičius, suteiktų konsultacijų skaičius, išnagrinėtų pranešimų apie duomenų tvarkymą skaičius), kurių pasiekiamumas priklausė ne tik nuo VDAI, bet ir nuo duomenų valdytojų / tvarkytojų ar duomenų subjektų aktyvumo. Minėtos priemonės ir vertinimo kriterijai daugiau siejosi su veikla, turinčia netiesioginio poveikio siekiamiems pokyčiams, todėl planavimo dokumentuose jie turėjo būti nenaudojami, kaip tai numato Strateginio planavimo dokumentuose naudojamų vertinimo kriterijų sudarymo ir taikymo metodika³⁰.

²⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002-06-06 nutarimu Nr. 827 patvirtinta Strateginio planavimo metodika.

³⁰ Lietuvos Respublikos finansų ministro 2010-10-25 įsakymu Nr. 1K-330 patvirtinta Strateginio planavimo dokumentuose naudojamų vertinimo kriterijų metodika, 3.3 p., 6 p., 10.4 p.

Nustatydamą būsimų laikotarpių siekiamus uždavinius ir veiklos efektyvumo rodiklius, VDAI turėjo atsižvelgti į duomenų valdytojų / tvarkytojų, kurių veiklą ji prižiūri, reguliariai atliekamų apklausų ir nuomonių tyrimų rezultatus³¹. Vykdydama anoniminę apklausą, inspekcija kasmet pateikdavo klausimus duomenų valdytojams / tvarkytojams dėl asmenų aptarnavimo kokybės, skatino pateikti savo pastabas, komentarus ir pasiūlymus.

Teisės aktų nustatyta tvarka³² VDAI duomenų valdytojams teikė klausimyną, kuriame užduodavo bendro pobūdžio klausimus, leidusius įvertinti VDAI veiklos kokybę, tačiau neleidusius įvertinti apklausos dalyvių nuomonės dėl VDAI teikiamų paslaugų ar atliekamų funkcijų, susijusių su duomenų valdytojų / tvarkytojų priežiūra. Taip pat minėtame klausimyne nebuvo klausama, kokios informacijos duomenų valdytojams / tvarkytojams labiausiai trūksta, kokių veiklos pokyčių jie tikėtusi, o apklausų rezultatai, į kuriuos VDAI galėjo atsižvelgti planuojant kitų laikotarpių rodiklius, nebuvo perkelti į veiklos planus (pvz.: planavimo dokumentuose numatant informavimo priemones, neatsižvelgta į apklausos dalyvių nuomonę, kur informacijos turėtų būti platinama daugiau, iš kokių šaltinių asmenys dažniausiai žino apie VDAI veiklą ir pan.). Taigi duomenų valdytojų nuomonė ne visada turėjo įtakos nustatant VDAI būsimų laikotarpių siekiamus uždavinius ar veiklos efektyvumo rodiklius.

VDAI planuoja apklausos įrankį tobulinti, išplėsti ir perkelti jį į elektroninę erdvę, todėl atliekant pakeitimus būtų tikslinga atsižvelgti į Vyriausybės patvirtintas priežiūros institucijų funkcijų optimizavimo gaires³³, o planuojant VDAI būsimų laikotarpių siekiamus uždavinius ir veiklos efektyvumo rodiklius – pasiremti išsamesniais duomenų valdytojų / tvarkytojų apklausos rezultatais ar jų pasiūlymais. Siekiant parodyti įstaigos veiklos efektyvumą ir veiklos rezultatus, VDAI tikslinga numatyti vertinimo kriterijus, kurie leistų įvertinti pokytį (pvz.: skundų skaičiaus mažėjimas palyginus su praėjusiu laikotarpiu), o veiklos ataskaitas labiau orientuoti į pasiektus veiklos rezultatus, jose pateikiant priežastis, turėjusias įtakos rezultatų pasiekimui.

3.2. Asmens duomenų apsaugos būklės stebėsenos sistema neapima išsamaus rizikos veiksnių vertinimo

Audito metu laikėmės nuostatos, kad asmens duomenų apsaugos būklės stebėsenos procesas apima šios srities būklės rezultatų fiksavimą, analizę, siekiamos ir faktinės būklės palyginimą, o viešajame sektoriuje sukaupti duomenys padeda priežiūros institucijai kaupti, vertinti ir skleisti informaciją apie asmens duomenų automatizuotą tvarkymą.

Siekdami nustatyti, ar sukurta tinkama asmens duomenų apsaugos stebėsenos sistema, analizavome Teisingumo ministerijos ir VDAI veiksmų koordinavimą, keitimąsi informacija ir planavimą stebint asmens duomenų apsaugos būklę. Peržiūrėjome teisės aktus, dokumentus ir kitą medžiagą, aprašančią asmens duomenų apsaugos stebėseną. Apklausėme įstaigas³⁴ – prašėme nurodyti, kurios valstybės valdymo sritys turėtų būti stebimos labiausiai siekiant užtikrinti tinkamą asmens duomenų apsaugą.

Priežiūros institucijos privalo nustatyti atliekamos priežiūros prioritetus (įdiegti rizikos nustatymo sistemas), rizikos vertinimu turi būti paremti planuojamų tikrinti duomenų valdytojų / tvarkytojų

³¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010-05-04 nutarimu Nr. 511 patvirtintas Institucijų atliekamų priežiūros funkcijų optimizavimo gairių aprašas, 7.22 p.

³² Ten pat, 7.10 p.

³³ Ten pat.

³⁴ Žr. 1 priedą.

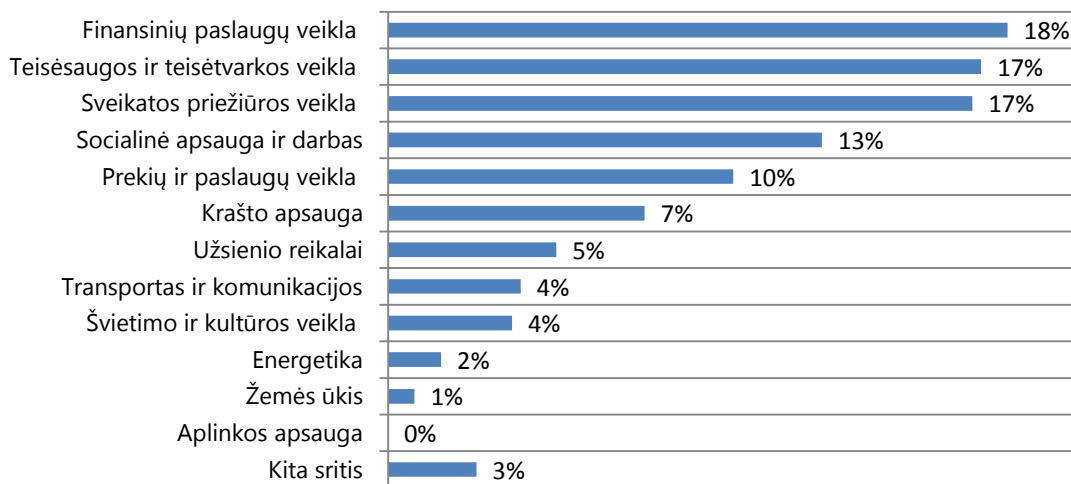
sąrašų sudarymo kriterijai, neplaninių patikrinimų atlikimo pagrindai, ne pagal planą tikrinamų duomenų valdytojų / tvarkytojų atrankos kriterijai, o priežiūros institucijų atliekama priežiūra turi būti skirta didžiausios rizikos atvejams šalinti³⁵.

Nustatyta, kad VDAI neturėjo rizikos vertinimo ir valdymo sistemos³⁶, kuri padėtų iš turimos informacijos atrinkti rizikingiausius duomenų valdytojus / tvarkytojus ar jų grupes patikrinimams. Inspekcija dar tik pradeda rizikos vertinimu pagrįstus duomenų valdytojų / tvarkytojų priežiūros veiksmus, kurie nuo 2010 m. privalomi pagal teisės aktų reikalavimus³⁷.

VDAI priežiūros prioritetus nustatė remdamasi informacija, gauta vykdant kitas inspekcijos funkcijas, ir atsižvelgusi į visuomenėje kylančias duomenų apsaugos problemas, užsienio šalyse kylančias problemas ir aktualijas. Stebėdama asmens duomenų apsaugos būklę, VDAI rėmėsi saugomais visuomenės interesais, vertybėmis, tačiau nenaudodama rizikos vertinimo ir valdymo sistemos VDAI negalėjo užtikrinti, kad priežiūros veiksmai būtų naudojami užkirsti kelią pačioms rizikingiausiomis veikloms.

Siekiant, kad visi duomenų valdytojai / tvarkytojai laikytųsi teisės aktų reikalavimų, priežiūros institucijoms rekomenduojama skelbti sąrašus duomenų valdytojų / tvarkytojų, kurių rizikingumo lygis žemiausias³⁸, tačiau VDAI jų neskelbė, nes nevykdė rizikos analizės. Audito metu VDAI daugiausiai dėmesio reikalavo paslaugų sritis, į kurią daugiausiai buvo nukreipta prevencinė veikla. Auditorių apklaustos įstaigos³⁹ nurodė (3 pav.), kad daugiausia dėmesio asmens duomenų apsaugai VDAI turėtų kreipti ten, kur duomenų valdytojai / tvarkytojai užsiima finansinių paslaugų veikla (18 proc.), teisėsaugos ir teisėtarkos veikla (17 proc.) ir sveikatos priežiūros veikla (17 proc.).

3 pav. Sritis, kuriose turėtų būti daugiausia dėmesio skiriama asmens duomenų apsaugai.

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal apklausos duomenis

Audito metu be VDAI, informaciją apie asmens duomenų automatizuotą tvarkymą ir apsaugą viešajame sektoriuje skirtingais tikslais ir priemonėmis kaupė įvairios įstaigos (pvz.: Vidaus reikalų ir Susisiekimo ministerijos) ir priežiūros institucijos (pvz.: Ryšių reguliavimo tarnyba), tačiau nei viena

³⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010-05-04 nutarimu Nr. 511 patvirtintas Institucijų atliekamų priežiūros funkcijų optimizavimo gairių aprašas, 7.12 p.

³⁶ Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2012-09-12 įsakymu Nr. 1-K-235/4-892 patvirtintos rizikos vertinimo pagrįstos ūkio subjektų veiklos priežiūros gairės.

³⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010-05-04 nutarimu Nr. 511 patvirtintas Institucijų atliekamų priežiūros funkcijų optimizavimo gairių aprašas, 7.12 p.

³⁸ Ten pat.

³⁹ Žr. 1 priedą

jų tarpusavyje nesuderino stebėjimo procesų ir įrankių, o VDAI neturėjo galimybių automatiškai būdu gauti kaupiamus duomenis. Siekiant nesudėtingai valdyti visą su asmens duomenų apsauga susijusią informaciją, Teisingumo ministerijai būtų tikslinga suderinti tarpusavyje viešojo sektoriaus įstaigų atliekamus skirtingus šios srities stebėsenos procesus.

Siekiant geriau išnaudoti VDAI turimus išteklius ir mažinti našta verslui, inspekcija vykdydama duomenų valdytojų / tvarkytojų stebėseną, jų priežiūrą ir kitas funkcijas, galėtų pasinaudoti visoms priežiūros institucijoms rekomenduojamomis⁴⁰ ūkio subjektų veiklos priežiūros gairėmis.

3.3. Priežiūros institucijos taikomos kontrolės priemonės nepakankamos

Visos teisės aktuose nustatytos VDAI funkcijos turi būti vykdomos, o jas vykdančios – tinkamai ginamos ir saugomos asmenų teisės ir laisvės, susijusios su privataus gyvenimo neliečiamumu.

Siekdami nustatyti, kaip ginamos ir saugomos asmenų teisės ir laisvės, susijusios su privataus gyvenimo neliečiamumu, išanalizavome VDAI vykdomas funkcijas, nagrinėjome kaip VDAI sprendžia technologinius klausimus, reaguoja į pokyčius ir naujus iššūkius užtikrinant asmens duomenų apsaugą. Apklausėme įstaigas⁴¹, prašydami nurodyti, ar esamas asmens duomenų teisinis apsaugos reguliavimas joms padeda užtikrinti asmens duomenų apsaugą.

Išanalizavę VDAI vykdomas funkcijas pastebėjome, kad prevenciniai patikrinimai ir / arba išankstinės patikros dažniausiai vykdomos susirašinėjimo būdu: analizuojami duomenų valdytojų pateikti dokumentai, organizacinės ir techninės priemonės, bet neatliekamos patikros duomenų tvarkymo vietose (2012 m. VDAI prevencinių patikrinimų plane iš 30 planuojamų prevencinių patikrinimų tik 3 atlikti duomenų tvarkymo vietoje, 2013 m. – iš 42 tik 4 buvo atliekami duomenų tvarkymo vietoje). Atlikdama patikras VDAI neprašo pateikti teisės aktuose⁴² numatytą rašytinės formos dokumentą ar dokumento projektą, kuriame būtų išdėstytos organizacinės ir techninės duomenų saugumo priemonės, todėl prieš suteikdama leidimą atlikti asmens duomenų tvarkymo veiksmus neįsitikina, ar toks dokumentas parengtas ar pradėtas rengti ir neįvertina jo turinio. Atlikusi patikrinimus VDAI tikrinamajam pateikia rekomendacijas arba nurodymus pašalinti pažeidimus, nustato datą iki kada nustatyti pažeidimai turi būti pašalinti, vėliau raštu informuojama VDAI, tačiau inspekcijos patvirtintose patikrinimo taisyklėse nenustatytos tolesnės stebėsenos procedūros – ar pateikus raštus dėl pažeidimo pašalinimo turi būti atliekami patikrinimai asmens duomenų tvarkymo vietoje, ar turi būti analizuojami raštuose pateikti dokumentai ir pan.

Dėl minėtų priežasčių VDAI negali tinkamai įsitikinti, ar duomenys tikrai buvo tvarkomi ir teikiami tik tokia apimtimi, kuri būtina pasiekti teisėtą tvarkymo tikslą, organizacinės ir techninės duomenų saugumo priemonės veikia praktiškai, o nustatyti pažeidimai pašalinti. Taigi VDAI atliktos prevencinės patikros ar suteikti leidimai atlikti asmens duomenų tvarkymo veiksmus dar neužtikrina, kad asmens duomenys automatiškai būdu bus tvarkomi taip, kaip nurodė duomenų valdytojas.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2012-09-12 įsakymu Nr. 1-K-235/4-892 patvirtintos rizikos vertinimo pagrįstos ūkio subjektų veiklos priežiūros gairės.

⁴¹ Žr. 1 priedą.

⁴² Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas, 1996-06-11 Nr. I-1374, 30 str. 1 d.

Paminėtina, kad VDAI dalyvauja vykdamas bendrus jungtinių priežiūros institucijų pavedimus, tačiau savo iniciatyva neatlieka teisės aktuose⁴³ jai numatytų Šengeno, vizų ir muitinės informacinių sistemų prevencinių patikrinimų (planinių ir neplaninių). Taip pat nustatėme, kad VDAI vykdoma asmens duomenų valdytojų priežiūra nepakankama ir dėl to, kad inspekcija ne visais atvejais taiko kontrolės priemones, kurios padėtų išvengti duomenų saugumo pažeidimų, informuotų duomenų valdytojus apie nustatytus pažeidimus ir galėtų padidinti Asmens duomenų valdytojų valstybės registre užsiregistravusių įstaigų, registruojamų asmens duomenų tvarkymo tikslų skaičių ar atnaujintų šiame registre neaktualią informaciją. Pažymėtina, kad iki 2013 m. VDAI atlikdama patikrinimus nenaudojo kontrolinių klausimynų, kuriuos nuo 2010 m. Vyriausybė rekomenduoja⁴⁴ naudoti visoms priežiūros institucijoms.

Pavyzdys

VDAI derindama valstybės registų ir informacinių sistemų nuostatus ir atsižvelgdama į tai, kokie asmens duomenys bus tvarkomi, informuoja duomenų valdytoją apie būtinybę pateikti pranešimą dėl išankstinės patikros, tačiau tokios kontrolės priemonės taikomos tik ypatingų asmens duomenų tvarkymo atveju ir kontrolės nėra, kai duomenų valdytojai automatinio būdu netvarko ypatingų asmens duomenų.

VDAI vadovaujasi nuostata, kad pasikeitus duomenų tvarkymo tikslui ar kitai informacijai apie tai pranešti yra duomenų valdytojo pareiga ir netgi žinodama apie tokių duomenų pasikeitimus, inspekcija ne visuomet imasi priemonių, kad tokia informacija būtų pateikta.

VDAI atlikus patikrinimą, duomenų valdytojas informuojamas tik po prevencinių patikrinimų, tačiau jeigu būna nagrinėjamas skundas ir nustatomi pažeidimai (trūkumai), nurodymas teikiamas tikrinamajam asmeniui (dažniausiai tokiais atvejais – duomenų tvarkytojui) ir ne visuomet informuojamas duomenų valdytojas, kuris atsako už reikiamų priemonių nustatymą ir gali nežinoti apie įvykusį pažeidimą.

VDAI nuo 2011 m. veikia darbo grupė nuolatiniams teisės aktų reikalavimų veiksmingumo ir efektyvumo praktikoje stebėjimui, tačiau nagrinėjant inspekcijos veiklą auditoriai nepastebėjo proveržio, kuris leistų pastebimai sumažinti reglamentavimo trūkumus, sudarytų sąlygas efektyvesnei duomenų valdytojų / tvarkytojų priežiūrai (2 lentelė).

2 lentelė. VDAI veiklos trūkumai, trukdantys pasivyti informacijos ir ryšių technologijų pažangą.

VDAI nėra parengusi rekomendacijų debesų kompiuterijos, išmaniųjų skaitiklių, biometrinių technologijų, metaduomenų, duomenų nuasmeninimo ir kt. klausimais, o parengtų rekomendacijų neperžiūri ir neatnaujiną; inspekcijoje parengtas vienas kontrolinis klausimynas dėl duomenų tvarkymo tiesioginės rinkodaros tikslais, tačiau dar neparengti kontroliniai klausimynai, kurie būtų skirti vertinti duomenų valdytojų / tvarkytojų organizacinių ir techninių priemonių tinkamumą, asmens duomenų perdavimo ir tvarkymo teisėtumą ir padėtų duomenų valdytojams / tvarkytojams suprasti svarbiausius teisės aktų reikalavimus, keltų jų žinių lygį, kaip tai rekomenduoja teisės aktai⁴⁵.

Inspekcija kelis metus interneto svetainėje neatnaujiną duomenų valdytojams / tvarkytojams aktualiausių atsakymų į klausimus skilties, asmens duomenų perdavimo užsienio valstybėse įsteigtiems duomenų tvarkytojams sutarties formos ir nėra įkėlus 2013 m. atnaujinto duomenų apsaugos priemonių aprašo (duomenų valdytojai, kurie parsisiųs neaktualią (netinkamą) formą ir teiks ją VDAI, privalės pakartotinai atlikti pranešimo teikimo procedūras).

VDAI neapibendrina konsultacijų metu gaunamų duomenų valdytojų / tvarkytojų klausimų ir telefonu teikiamos metodinės pagalbos, siekiant kurti duomenų tvarkymo bendrąją praktiką. Inspekcijos organizuojamos konferencijose dalyvaujantys lektoriai (dažniausiai advokatai) pateikia savo nuomonę ir teismo nutartis vienu ar kitu klausimu, bet tai nėra konsultacija už kurią VDAI prisiima atsakomybę, jei duomenų valdytojas ja imtų vadovautis praktikoje.

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal VDAI pateiktą medžiagą.

⁴³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001-09-25 nutarimu Nr. 1156 (2011-08-24 Nr. 987 redakcija) patvirtinti Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos nuostatai 12.1-12.3 p. ir Vyriausybės 2009-11-04 nutarimu Nr. 1456 patvirtinti Lietuvos nacionalinės vizų informacinės sistemos nuostatai, 19 p.

⁴⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010-05-04 nutarimu Nr. 511 patvirtintas Institucijų atliekamų priežiūros funkcijų optimizavimo gairių aprašas, 7.4 p.

⁴⁵ Ten pat, 7.4 p.

Apklausti duomenų valdytojai / tvarkytojai⁴⁶ paminėjo, kad jiems trūksta tinkamo šios srities sąvokų išaiškinimo, bendrųjų rekomendacijų dėl asmens duomenų naudojimo tikslų tinkamumo (netinkamumo), dėl asmens duomenų teisėto tvarkymo kriterijų taikymo, išimčių kada asmens duomenis galima tvarkyti be asmens sutikimo ir išaiškinimų kaip tinkamai atlikti funkcijas, tais atvejais kai asmuo nesutinka, kad būtų tvarkomi jo duomenys.

VDAI skelbiant neaktualią informaciją ar jos neparengus, duomenų valdytojai / tvarkytojai nežinos, kaip efektyviausiai įgyvendinti nustatytus reikalavimus, ką konkrečiai daryti susidūrus su naujomis technologijomis, naudojamomis tvarkyti asmens duomenis, kaip inspekcija tikrins ir kt. Taigi daugės konsultacijų, didės patikrinimų dėl duomenų tvarkymo ir/ar išankstinės patikros laiko sąnaudos.

Apklaustos įstaigos taip pat nurodė, kad VDAI nustatyti reikalavimai organizacinėms ir techninėms duomenų saugumo priemonėms ir reikalavimai turėti atskiras asmens duomenų tvarkymo taisykles valstybės informacinių išteklių valdytojams / tvarkytojams yra pertekliniai, nes VDAI reikalaujamos nuostatos išdėstytos Valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymą įgyvendinančiuose teisės aktuose⁴⁷. Užtikrinant duomenų saugą reikia parengti turiniu panašius dokumentus (pvz.: Duomenų apsaugos priemonių aprašą, Asmens duomenų tvarkymo taisykles, Saugaus elektroninės informacijos tvarkymo taisykles), kuriuos rengiant papildomai gaišamas laikas, reikia taikyti perteklinius saugos reikalavimus. Tai, kad viešajame sektoriuje nesuderinti įvairūs duomenų (elektroninės informacijos) saugos reikalavimai, o panašaus turinio reikalavimai, taikomi tam pačiam subjektui, rengiami skirtingų institucijų ir tarpusavyje nederinami, nustatyta nagrinėjant ir valstybės informacinių išteklių valdymą⁴⁸.

Taigi viešajame sektoriuje tikslinga asmens duomenų tvarkymo reikalavimus suderinti su informacijos saugos reikalavimais. Taip pat VDAI būtų tikslinga parengti daugiau kontrolinių klausimynų, reguliariai atnaujinti metodinius dokumentus, rekomendacijas ir interneto svetainėje pateikiamos informacijos turinį. Papildyti inspekcijoje taikomas kontrolės priemones, kurios leistų jai padidinti prevencinių patikrinimų, išankstinių patikrų, Asmens duomenų valdytojų valstybės registro informacijos patikimumą ir padėtų duomenų valdytojams ateityje išvengti duomenų saugumo pažeidimų.

3.4. Į elektroninę erdvę perkeltos su asmens duomenų apsauga susijusios paslaugos veikia nepatikimai

Audito metu laikėmės nuostatos, kad visos VDAI teikiamos paslaugos turi būti perkeltos į elektroninę erdvę ir veikti be klaidų. Sukurtos paslaugos turi būti aiškios, suprantamos, kuriamos orientuojantis į paslaugos gavėją, turi taupyti laiką ir lėšas jos naudotojams ir teikėjams.

Siekdami įsitikinti, ar paslaugos, susijusios su asmens duomenų apsauga, tinkamai perkeliama į elektroninę erdvę, skaičiavome teikiamas ir perkeltas į elektroninę erdvę paslaugas, elektroninių paslaugų naudotojus, tikrinome šių paslaugų kokybę, analizavome VDAI paslaugų teikimo procesus ir procedūras. Apklausėme duomenų valdytojus / tvarkytojus, prašėme nurodyti, ar teko jiems naudotis VDAI teikiamomis elektroninėmis paslaugomis.

⁴⁶ Žr. 1 priedą.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013-07-24 nutarimu Nr. 716 patvirtinti Bendrieji elektroninės informacijos saugos reikalavimai, Saugos dokumentų turinio gairių, Valstybės informacinių sistemų, registrų ir kitų informacinių sistemų klasifikavimo ir elektroninės informacijos svarbos nustatymo gairių aprašai ir vidaus reikalų ministro 2013-10-04 įsakymu Nr. 1V-832 patvirtinti Techniniai valstybės registrų (kadastrų), žinybinių registrų, valstybės informacinių sistemų ir kitų informacinių sistemų elektroninės informacijos saugos reikalavimai.

⁴⁸ Valstybės kontrolės 2013-01-31 valstybinio audito ataskaita Nr. VA-P-90-3-3 „Valstybės informacinių išteklių valdymas“.

VDAI viešąsias paslaugas teikia duomenų valdytojams / tvarkytojams ir duomenų subjektams. 2010 m. pradėjus vykdyti projektą „VDAI teikiamų el. paslaugų sistema“ į elektroninę erdvę planuota perkelti 4 VDAI teikiamas viešąsias paslaugas (2 duomenų subjektams, 2 duomenų valdytojams). 2013 m. buvo perkeltos 8 VDAI teikiamos viešosios paslaugos⁴⁹ ir sukurta papildomų elektroninių paslaugų (pvz.: paslaugų suteikimas juridinio asmens įgaliotam fiziniam asmeniui, atsakymų į VDAI paklausimus pateikimas), tačiau į elektroninę erdvę perkeltos paslaugos turi trūkumų.

Nustatyta, kad iki projekto pabaigos (2013 m. kovo 1 d.) į elektroninę erdvę perkeltomis VDAI viešosiomis paslaugomis nesinaudojo nė vienas duomenų subjektas ir duomenų valdytojas / tvarkytojas. Perkeltos paslaugos buvo nepatogios, sudėtingos ir sunkiai pasiekiamos naudotojams, nes nebuvo įdiegta galimybė elektroniniu būdu atpažinti paslaugą užsakiusio asmens, o prašymų formos buvo siunčiamos paštu, teikiamos atvykstant į VDAI arba jas reikėjo atsispausdinus pasirašyti ir pristatyti VDAI.

VDAI užbaigus projektą (po 2013 m. kovo 1 d.) duomenų valdytojai / tvarkytojai ir toliau kai kuriuos duomenis (pvz.: atsakymus dėl duomenų subjektų prašymų susipažinti su savo asmens duomenimis) VDAI turėjo teikti registruotu paštu, taip pailgėjo paslaugos teikimo laikas. Audito metu buvo nustatyta įvairių VDAI elektroninių viešųjų paslaugų teikimo trūkumų (3 priedas): informacijos įvedimo, apdorojimo, peržiūros ir pateikimo, todėl VDAI elektroninėmis paslaugomis nepavyko patogiai ir sklandžiai pasinaudoti.

VDAI trūko procedūrų, padedančių teikti elektronines paslaugas (pvz.: nepatvirtintas darbo su elektroninių dokumentų valdymo sistema reglamentas, su Vyriausiojo archyvaro tarnyba nesuderinta kaip bus apskaitomos elektroninės bylos), todėl perkėlus viešąsias paslaugas į elektroninę erdvę inspekcijos specialistams darbo krūvis nesumažėjo, darbas nepalengvėjo.

Elektroniniuose valdžios vartuose (www.epaslaugos.lt), kuriuose pateikta informacija ir nuorodos į svarbiausias viešąsias ir administracines elektrones paslaugas, visos VDAI teikiamos elektrones paslaugos atsirado tik audito metu. Viešajame sektoriuje 84 proc. apklaustų duomenų valdytojų / tvarkytojų (75 iš 89) nurodė, kad jie dar nėra pasinaudoję VDAI teikiamomis elektrones paslaugomis.

VDAI naudojamos elektrones apklausos priemonės, kurios leistų įvertinti VDAI teikiamų elektrones paslaugų kokybę, veikė nepatikimai, nes apklausos rezultatus buvo galima iškraipyti ar pakeisti, ne visi naudotojų pateikti rezultatai buvo analizuojami.

Pavyzdys

VDAI interneto svetainėje užsakant elektrones paslaugas, pateikiami klausimai apie teikiamų paslaugų kokybę, tačiau VDAI neveikė apklausų rezultatų apibendrinimo ir pateikimo priemonės. Vykdam lankytojų apklausas iš vienos kompiuterizuotos darbo vietos atsakymų į klausimus teikimas nebuvo ribojamas, o atsakant į tą patį klausimą buvo galima pateikti kelis skirtingus atsakymus.

Gerinant elektrones paslaugų teikimo kokybę ir jų prieinamumą naudotojams, reikalingas platesnis visuomenės informavimas apie VDAI teikiamas viešąsias elektrones paslaugas ir elektrones paslaugų patobulinimai, kurie palengvintų paslaugos užsakymą, didintų paslaugos užsakymo greitį ir mažintų klaidų tikimybę. Taigi VDAI būtų tikslinga realizuoti funkcijas, susijusias su paslaugų kokybės

⁴⁹ Duomenų valdytojų atsakymas VDAI dėl duomenų subjekto teisės susipažinti su savo asmens duomenimis; išankstinės patikros atlikimas; duomenų valdytojų registravimas Asmens duomenų valdytojų valstybės registre; konsultacijų teikimas; leidimo teikti asmens duomenis į trečiąsias valstybes išdavimas; paslaugų duomenų subjektui teikimas; prašymų nagrinėjimas; skundų priėmimas ir nagrinėjimas.

įvertinimu ir periodiškai atlikti teikiamų elektroninių paslaugų naudojimo vertinimus. Taip VDAI elektroninės paslaugos būtų patrauklesnės, o „VDAI teikiamų el. paslaugų sistema“ projekto rezultatai būtų panaudoti efektyviau.

3.5. Asmens duomenų valdytojų valstybės registrui trūksta informatyvumo ir funkcionalumo

Audito metu laikėmės nuomonės, kad Asmens duomenų valdytojų valstybės registras, kuriame registruojami duomenų valdytojai ir tvarkomi jų teikiami duomenys, turėtų padėti registro naudotojams pasirinkti reikiamą informaciją. Jame turi būti atvaizduojami tikslūs ir teisingi duomenys, o registro kūrimo raida ir elektroninės informacijos sauga turi atitikti teisės aktuose numatytus reikalavimus.

Siekdami nustatyti, ar asmens duomenų valdytojų valstybės registras informatyvus, funkcionalus ir patrauklus naudotojams, peržiūrėjome jame kaupiamus ir skelbiamus duomenis, įgyvendintas funkcijas, registro kūrimo raidą ir saugos būklę.

Perkeldama viešąsias paslaugas į elektroninę erdvę VDAI 2013 m. baigė modernizuoti Asmens duomenų valdytojų valstybės registrą. Atlikti patobulinimai apėmė tik tuos registro programinės įrangos pakeitimus, kurie susiję su viešųjų paslaugų perkėlimu į elektroninę erdvę, todėl ne visos su registro taikomąja programine įranga susijusios problemos išspręstos.

Modernizavus Asmens duomenų valdytojų valstybės registrą, priėmimo–perdavimo akte nurodyta, kad registras atlieka specifikacijoje numatytas funkcijas, tenkina iškeltus reikalavimus ir yra tinkamas eksploatuoti. Audito metu nustatyta, kad įgyvendinti ne visi registro nuostatuose ir specifikacijoje numatyti reikalavimai, todėl liko funkcijų, kurios reikalauja rankinio darbo, nesudarytos sąlygos patogesnei duomenų peržiūrai ir duomenų išvesčiai.

Pavyzdys

Kuriant registro programinę įrangą turėjo būti atsižvelgta į galimybę registruoti duomenų valdytojus po išankstinės patikros t. y. leidimo išdavimo, tačiau tokie duomenys į registro duomenų bazę įvedami rankiniu būdu. Nesukurtas registro specifikacijoje numatytas sistemos pranešimas duomenų naudotojams, kai VDAI ištaiso neteisingai į registrą įrašomus registravimo duomenis.

VDAI įdiegus naują programinę įrangą, srauto duomenys įrašomi į atskirą duomenų bazės lauką ir jie nepatenka į tvarkomų duomenų sąrašo sudėtinės dalies srauto duomenų išrašą. Specifikacijoje numatytos galimybės registravimo duomenis spausdinti norimais pjūviais nėra, galima tik atsispausdinti vieno duomenų valdytojo viešus registravimo duomenis taip, kaip jie rodomi ekrane. Nevyksta automatinis registruotų duomenų valdytojų duomenų sutikrinimas su Juridinių asmenų registru, nes nepasirašyta duomenų mainų sutartis tarp VDAI ir Registrų centro.

Atlikus Asmens duomenų valdytojų valstybės registro įdiegtų funkcijų ir duomenų bazės analizę, pastebėta trūkumų ir klaidų (netikslumų), dėl kurių registro duomenys nėra tikslūs ir teisingi, o įdiegtos funkcijos nepadedą registro naudotojams patogiai apdoroti reikiamą informaciją (3 priedas). Dalis nustatytų neatitikimų ir trūkumų (statistikos skaičiavimas, formavimas ir kt.) klaidina registro naudotojus.

Asmens duomenų valdytojų valstybės registre sukauptas duomenų valdytojų / tvarkytojų skaičius netikslus, nes ne kiekvienas subjektas, automatinio būdu tvarkantis asmens duomenis, yra apie tai pranešęs VDAI. Audito metu nebuvo galimybių nustatyti tikslius tokių subjektų skaičius, nes galėjome analizuoti tik viešojo sektoriaus duomenis. Atlikus valstybės informacinių sistemų ir registrų nuostatų ir informacijos pateikiamos šių išteklių registre analizę, nustatyti įvairūs subjektai (pvz.: mokyklos, ligoninės ir kt.), kurie automatinio būdu tvarkė asmens duomenis, apie tai nepranešę VDAI.

Kol identifikuoti ne visi duomenų valdytojai / tvarkytojai, nebus tinkamai įgyvendinama duomenų subjekto teisė susipažinti su savo asmens duomenimis, nes duomenis ar informaciją apie asmens duomenų tvarkymą VDAI renka tik iš registruotų duomenų valdytojų / tvarkytojų.

Siekiant tobulinti Asmens duomenų valdytojų valstybės registro funkcijas, tikslinga ištaisyti esamus trūkumus ir atlikti patobulinimus, kurie padėtų registro naudotojams ir VDAI atsirinkti reikiamą informaciją ir užtikrintų, kad registre būtų kaupiami tik tikslūs ir teisingi duomenys. Nustatant būsimas registro funkcijas, tikslinga konsultuotis su subjektais, kurių veikla yra prižiūrima.

3.6. Visuomenė nepakankamai informuojama apie asmens duomenų apsaugą

Audito metu laikėmės nuostatos, kad visuomenė pakankamai informuojama asmens duomenų apsaugos klausimais tada, kai jai pakanka informacijos apie asmens duomenų apsaugą ir ji gali tiesiogiai ar netiesiogiai daryti įtaką asmens duomenų valdymo teisinės aplinkos tobulinimui ar asmens duomenų valdymo efektyvumui.

Informacinės visuomenės plėtra ir žmogaus aktyvesnis dalyvavimas ekonominiame ir socialiniame šalies gyvenime su asmeniu susietą informaciją daro prieinamesnę ir pažeidžiamesnę, jei jos panaudojimu siekiama tenkinti tam tikrų visuomenės grupių poreikius. Teisinės ir organizacinės aplinkos sudarymas asmens duomenų apsaugai yra svarbūs veiksniai, tačiau kintantis žmonių suvokimas apie savo teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą, skatina palankios teisinės ir organizacinės aplinkos sukūrimą. Informacija apie asmens duomenų apsaugą turėtų būti vieša, lengvai prieinama visuomenei ir skelbiama įvairiose informavimo priemonėse.

Informacinėje visuomenėje žinia apie galimas grėsmes ir nustatytus pažeidimus asmens duomenų saugumui bei metodinė medžiaga galėtų būti platinama panaudojant priežiūros institucijos interneto svetainę ar nereikalaujančiomis didelių investicijų visuomenei prieinamomis elektroninėmis informavimo priemonėmis, pvz.: socialiniuose tinkluose *Facebook*, *Twitter*, *YouTube* ir kt.

Vertindami, kaip skleidžiama informacija apie asmens duomenų apsaugą ir kaip šiam tikslui naudojamos visuomenės informavimo priemonės, analizavome, kokia medžiaga apie asmens duomenų apsaugą skelbiama. Skaičiavome, kiek kartų ir kokia medžiaga buvo viešinama. Apklausėme įstaigas⁵⁰, prašėme nurodyti, ar joms pakanka informacijos apie asmens duomenų apsaugą ir ar jos dalyvauja VDAI organizuojamose konferencijose ir seminaruose.

Siekdami įsitikinti, ar gerėja visuomenės informuotumas asmens duomenų apsaugos klausimais, analizavome nuo 2008 m. atliktas gyventojų apklausas ir priežiūros institucijos vykdytą veiklą.

2006 m. Šengeno vertinimo ataskaitoje ES ekspertai pažymėjo, kad ypač svarbu informuoti visuomenę duomenų apsaugos klausimais. VDAI 2008–2012 m. veiklos planuose numatė didinti visuomenės informuotumą asmens duomenų apsaugos srityje (nuo 2012 m. tai vienas VDAI veiklos prioritetų) ir rengė įvairias informavimo priemones duomenų valdytojams / tvarkytojams ir duomenų subjektams. Tačiau inspekcijos skelbiama informacija, rengiami seminarai, konferencijos, pokalbiai asmens duomenų apsaugos klausimais buvo dažniau rengiami duomenų valdytojams / tvarkytojams, o ne duomenų subjektams.

⁵⁰ Žr. 1 priedą.

Pavyzdys

2011 m. VDAI planavo gyventojams parengti 15 informavimo priemonių, parengė – 10, o duomenų valdytojams (tvarkytojams) atitinkamai planavo parengti 100, parengė 88.

2012 m. VDAI planavo įvykdyti 30 gyventojų informavimo priemonių, parengė 29, o duomenų valdytojams (tvarkytojams) planavo parengti 100, parengė 103.

VDAI užsakytu, Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro 2008 ir 2010 m. atlikti Lietuvos gyventojų apklausos dėl asmens duomenų apsaugos tyrimai parodė, kad visuomenės informuotumas asmens duomenų apsaugos klausimais išlieka ganėtinai žemas, o VDAI vykdoma viešinimo veikla kol kas neduoda rezultatų.

Pavyzdys

2008 m. pusė (50 proc.) Lietuvos gyventojų manė, jog informuotumas apie asmens duomenų apsaugą yra žemas, 49 proc. manė, kad vidutinis ir tik 1 proc. gyventojų buvo manančių, kad jie yra gerai informuoti.

2010 m. daugiau negu pusė (58 proc.) apklausos dalyvių visuomenės informuotumą šiuo klausimu įvertino kaip žemą, 41 proc. įvertino vidutiniškai ir tik 1,1 proc. teigė, kad informuotumas yra aukštas.

2012 m. VDAI gyventojų apklausos neužsakė, tačiau 2013–2015 m. Strateginiame veiklos plane nurodė, kad manančių, jog pakankamai informuoti apie asmens duomenų apsaugą yra 74 proc. 2014 m. inspekcija planuojama gyventojus apklausti ir pagal šį rodiklį pasiekti 81 proc.

Siekdama suteikti kuo daugiau žinių duomenų subjektams ir duomenų valdytojams / tvarkytojams, VDAI informaciją apie asmens duomenų apsaugą skelbė interneto svetainėje, rengė viešas konsultacijas, naujienų biuletenius, skelbė skundų nagrinėjimo, aktualių teismų sprendimų ir VDAI vykdomų prevencinių patikrinimų rezultatų apibendrinimus ir po atliktų patikrinimų priimtus sprendimus.

Išanalizavę VDAI skelbiamą medžiagą ir jos turinį nustatėme, kad publikacijų apie asmens duomenų apsaugą VDAI kasmet parengia vis mažiau, todėl visuomenei pateikiama mažiau aktualijų, kurios būtų naudingos užtikrinant asmens duomenų apsaugą, o į patikrinimus nepatekusiems, duomenų valdytojams / tvarkytojams lieka mažiau galimybių suprasti ir įvertinti įstaigos asmens duomenų apsaugos būklę, sužinoti apie nustatomus pažeidimus ir savo veiklą organizuoti taip, kad atitinkamų pažeidimų būtų išvengta.

Audito metu nustatyta atvejų, kai VDAI parengta medžiaga, susijusi su asmens duomenų apsauga, nebuvo viešinama, o konferencijų medžiaga ir skaityti pranešimai asmens duomenų apsaugos temomis (aptartos problemos ir galimi jų sprendimo būdai) buvo pasiekiami tik konferencijų dalyviams (žr. pavyzdį). Dėl to duomenų valdytojai / tvarkytojai ir duomenų subjektai galėjo susipažinti ne su visais VDAI nustatytais pažeidimais ir po atliktų patikrinimų priimtais sprendimais ar VDAI veiklos aspektais, o VDAI išnaudojo ne visas galimybes viešinti tokią informaciją.

Pavyzdys

VDAI interneto svetainėje nebuvo paskelbti 2010–2011 m. I ketvirčio išnagrinėtų skundų ir 2012 m. asmenų aptarnavimo kokybės apibendrinimai, 2013 m. naujienų biuletenis Nr. 3.

VDAI konferencijų medžiaga ir skaityti pranešimai asmens duomenų apsaugos temomis: „Darbuotojas taip pat turi teisę į privatumą“, „Asmens duomenų tvarkymas ir apsauga, darbo vietoje naudojant IT“, „Darbuotojų asmens duomenų tvarkymas. Problemos ir sprendimo būdai“, „Asmens duomenų teikimas tretiesiems asmenims“, „Teisėtas asmens duomenų teikimas gavėjams trečiojoje valstybėje“, „Asmens duomenų apsaugos aktualijos, naudojant naująsias technologijas“ buvo pasiekiami tik konferencijų dalyviams ir nepaskelbti viešai.

Apklausus duomenų valdytojus / tvarkytojus⁵¹ paaiškėjo, kad sprendžiant aktualius klausimus (pvz.: darbuotojų asmens duomenų apsauga darbo vietoje) nėra parengtos viešos konsultacijos, su kuriomis būtų galima susipažinti interneto svetainėje. Trūksta metodinės informacijos apie asmens duomenų apsaugą, kuri būtų paruošta pačių VDAI specialistų ar kitų asmenų, praktinių VDAI specialistų patarimų kaip elgtis konkrečiose situacijose. Apklaustos rezultatai parodė, kad ne visos suinteresuotos įstaigos yra informuojamos ir kviečiamos į mokymus ir seminarus, todėl dauguma (73 proc. (37 iš 51) apklaustų įstaigų juose nedalyvauja.

Siekiant, kad visuomenės informavimas asmens duomenų apsaugos klausimais būtų efektyvesnis, visa vieša informacija, susijusi su asmens duomenų apsauga, turi būti lengvai prieinama visuomenei ir turi būti užtikrinamas nenutrūkstamas metodinės medžiagos ir publikacijų apie asmens duomenų apsaugą rengimas. Informacijos skleidimui (skelbimui) tikslinga išnaudoti ne tik įprastas visuomenės informavimo priemones (televizija, radijas, spauda, reklaminiai stendai), bet ir naujus informacijos teikimo būdus (socialinio bendravimo, vaizdo skelbimo interneto svetainės ir kt.), kurie leistų suinteresuotiems asmenims gauti informaciją ir aptarti asmens duomenų apsaugos problemas ir galimus jų sprendimo būdus.

Audito metu įvykę pokyčiai: 2013 m. Lietuvos bibliotekininkų draugija pateikė projekto paraišką⁵², kuriame VDAI dalyvaus partnerio teisėmis ir sieks pagerinti asmens duomenų apsaugos politikos nuostatų įgyvendinimą. Projekto metu duomenų apsaugos klausimais planuojama mokyti daugiau nei 200 bibliotekininkų, kurie vėliau teiks informaciją šiais klausimais duomenų subjektams bibliotekose ir padėtų gerinti galimybes duomenų subjektams gauti konsultacijas asmens duomenų apsaugos klausimais ne tik inspekcijoje, bet ir atokiausiuose Lietuvos kampeliuose.

Informacinių sistemų ir infrastruktūros audito
departamento direktorius

Dainius Jakimavičius

Informacinių sistemų ir infrastruktūros audito departamento
Informacinių sistemų audito skyriaus
vyriausiasis valstybinis auditorius

Rimgaudas Gamulis

Valstybinio audito ataskaitos kopijos (nuorašai) (po vieną egz.) pateiktos (-i):

Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijai

Lietuvos Respublikos Seimo Audito komitetui

Lietuvos Respublikos Seimo Informacinės visuomenės plėtros komitetui

Auditas atliktas, vykdant 2012-12-28 pavedimą Nr. P-90-3

Auditą atliko valstybinių auditorių grupė:

Rimgaudas Gamulis (grupės vadovas)

Jurgita Musteikienė

Algirdas Šakys

Živilė Kindurytė

⁵¹ Žr. 1 priedą.

⁵² Lietuvos bibliotekininkų draugijos 2013-02-04 paraiška Nr. VP1-4.1.-VRM-08-V-01-006 dėl Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos ir Lietuvos bibliotekininkų draugijos bendradarbiavimo didinimo įgyvendinant asmens duomenų apsaugos politiką.

PRIEDAI

Valstybinio audito ataskaitos
„Automatiniu būdu
tvarkomų asmens duomenų
apsauga“
1 priedas

Pagrindiniai duomenų rinkimo ir vertinimo metodai

Eil. Nr.	Metodas	Tikslai
1.	2.	3.
1.	Dokumentų peržiūra – nagrinėjome VDAI, Teisingumo, Susisiekimo, Ūkio, Sveikatos apsaugos ir Vidaus reikalų ministerijų, Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Susisiekimo ministerijos, VŠĮ Centrinės projektų valdymo agentūros dokumentus, Žmogaus teisių tyrimo instituto, Mykolo Romerio universiteto, „SORAINEN“ ir „LAWIN“ advokatų kontorų teisininkų leidinius susijusius su asmens duomenų apsauga: asmens duomenų apsaugos planavimas ir stebėseną, teisinis reguliavimas, funkcijų pasiskirstymas, elektroninių paslaugų patogumas vartotojams, visuomenės informavimas ir t. t.	Išsiaiškinti ir nustatyti teisinio reglamentavimo, planavimo ir stebėsenos, funkcijų pasiskirstymo, elektroninių paslaugų patogumo vartotojams, visuomenės informavimo trūkumus ir problemas asmens duomenų apsaugos valdymo srityje. Taip pat išsiaiškinti, kokias problemas įžvelgia mokslininkai.
2.	Pokalbiai su VDAI, Teisingumo, Susisiekimo, Sveikatos apsaugos ir Vidaus reikalų ministerijų, Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Susisiekimo ministerijos, VŠĮ Centrinės projektų valdymo agentūros, Žmogaus teisių tyrimo instituto, „SORAINEN“ ir „LAWIN“ advokatų kontorų atstovais, mokslininkais iš Mykolo Romerio universiteto.	
3.	Užsienio praktikos apžvalga ⁵³ – nagrinėjome Europos Komisijos, Parlamento vidaus rinkos ir vartotojų apsaugos komiteto, duomenų apsaugos priežiūros pareigūno, 29 str. darbo grupės, Tarptautinės standartizacijos organizacijos (ISO), Tarptautinės telekomunikacijų unijos (ITU) parengtą medžiagą susijusią su asmens duomenų apsauga. Analizavome kaip kitose valstybėse paskirstytos asmens duomenų apsaugos funkcijos, užtikrinama asmens duomenų apsauga, kokie šiai sričiai nustatyti reikalavimai, kaip viešinama informacija ir vykdoma duomenų valdytojų / tvarkytojų priežiūra.	Gerosios praktikos pavyzdžiai.
4.	Duomenų analizė: <ul style="list-style-type: none"> ▪ VDAI teikiamų elektroninių viešųjų paslaugų analizė; ▪ Asmens duomenų valdytojų valstybės registro funkcijų ir duomenų bazės analizė; ▪ Inspekcijos interneto svetainės duomenų analizė; 	Nustatyti VDAI teikiamų elektroninių viešųjų paslaugų ir Asmens duomenų valdytojų valstybės registro trūkumus, informacijos viešinimo pokyčius audituojamu laikotarpiu, pateikti konkrečius pavyzdžius audito ataskaitoje.

⁵³ Analizuota Europos Komisijos (http://ec.europa.eu/justice/data-protection/index_lt.htm), Parlamento vidaus rinkos ir vartotojų apsaugos komiteto (www.europarl.europa.eu/committees/en/studies.html), Duomenų apsaugos priežiūros pareigūno (<https://secure.edps.europa.eu/EDPSWEB/edps/lang/lt/EDPS>), 29 str. darbo grupės (<http://ec.europa.eu/justice/data-protection/article-29/>), Tarptautinės standartizacijos organizacijos (<http://www.iso.org/>), Tarptautinės telekomunikacijų unijos (<http://www.itu.int/en/publications/Pages/default.aspx>), JAV (<http://www.nist.gov/>), Kanados (<http://www.privacybydesign.ca/>), Didžiosios Britanijos (www.ico.org.uk), Vokietijos (http://www.bfdi.bund.de/EN/Home/homepage_node.html) ir kitų Europos šalių parengta medžiaga.

Valstybinio audito ataskaitos
 „Automatiniu būdu
 tvarkomų asmens duomenų
 apsauga“
 1 priedo tęsinys

Eil. Nr.	Metodas	Tikslai
1.	2.	3.
5.	Apklausėme 108 duomenų valdytojus / tvarkytojus apklausos buvo vykdomos siunčiant raštus ir internetu, portale www.vkontrole.lt . Atsakymus pateikė: 95 duomenų valdytojai / tvarkytojai.	Nustatyti:
6.	Analizavome 20 valstybės įstaigų asmens duomenų apsaugos organizacines ir technines priemones ir jų atitiktį teisės aktų reikalavimams: Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas, 1996-06-11 Nr. I-1374, VDAI direktoriaus 2008-11-12 įsakymu Nr. 1T-71 (1.12) patvirtinti Bendrieji reikalavimai organizacinėms ir techninėms duomenų saugos priemonėms, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002-02-20 nutarimu Nr. 262 patvirtintos Duomenų valdytojų pranešimo apie duomenų tvarkymą taisyklės, Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas, 2004-04-15 Nr. IX-2135, Lietuvos Respublikos asmens duomenų, tvarkomų vykdant policijos ir teisminį bendradarbiavimą, baudžiamosiose bylose, teisinės apsaugos įstatymas 2011-04-21 Nr. XI-1336, Lietuvos Respublikos valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymas 2011-12-15 XI-1807, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013-02-27 nutarimu Nr. 180 patvirtintas Valstybės informacinių sistemų steigimo, kūrimo, modernizavimo ir likvidavimo tvarkos aprašas ir 2012-07-18 nutarimu Nr. 881 patvirtintas Registrų steigimo, kūrimo, reorganizavimo ir likvidavimo tvarkos aprašas.	<ul style="list-style-type: none"> – kaip įgyvendinami nustatyti duomenų apsaugos reikalavimai; – kokie asmens duomenų apsaugos klausimai aktualūs praktikoje; – kaip VDAI vykdo priežiūrą ir sprendžia klausimus susijusius su asmens duomenų apsauga; – sritis, kur asmens duomenų apsauga turėtų būti saugoma labiausiai; – kaip turėtų būti plėtojama asmens duomenų apsauga ir kaip stebima jos būklė; – kaip duomenų valdytojai / tvarkytojai informuojami asmens duomenų apsaugos klausimais; – kokias VDAI naudoja priemones skleidžiant informaciją apie asmens duomenų apsaugą. – ar VDAI teikiamos elektroninės paslaugos ir Asmens duomenų valdytojų valstybės registras informatyvūs, funkcionalūs, patrauklūs ir patogūs vartotojams. <p>Įvertinti, ar asmens duomenų valdytojai / tvarkytojai tinkamai įgyvendina asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimus. Apibendrintus rezultatus / konkrečius pavyzdžius pateikti audito ataskaitoje.</p>

Valstybinio audito ataskaitos
„Automatiniu būdu
tvarkomų asmens duomenų
apsauga“
2 priedas

Rekomendacijų įgyvendinimo planas

Nr.	Rekomendacija	Subjektas, kuriam pateikta rekomendacija	Veiksmas / priemonės / komentarai*	Rekomendacijos įgyvendinimo terminas (data)*
1.	Siekiant tinkamai planuoti asmens duomenų apsaugos teisinio reguliavimo klausimus ir užtikrinti asmens duomenų apsaugą:			
1.1.	nustatyti asmens duomenų teisinės apsaugos plėtros pagrindines kryptis ir siektinus rezultatus;	Teisingumo ministerija	Teisingumo ministrui patvirtinti Asmens duomenų teisinės apsaugos plėtros 2014-2020 metų veiksmų planą, kuris nustatytų tik Teisingumo ministerijos ir VDAI asmens duomenų teisinės apsaugos plėtros pagrindines kryptis ir siektinus rezultatus.	2014 m. III ketv.
1.2.	ministerijos struktūroje aiškiai atskirti asmens duomenų apsaugos politikos formavimo ir jos valdymo sričiai pavestų registru politikos įgyvendinimo funkcijas;	Teisingumo ministerija	Pakeisti teisingumo ministro 2013-04-11 įsakymą Nr. 1R-101 „Dėl teisingumo viceministrų veiklos ir Teisingumo ministerijos kanclerio administravimo sričių“ ir nustatyti, kad asmens duomenų apsaugos politikos formavimą ir registru politikos įgyvendinimą kontroliuoja skirtingi viceministrai.	2014 m I ketv.
1.3.	tobulinti su asmens duomenų apsauga susijusius viešojo sektoriaus įstaigų atliekamus stebėsenos procesus, kad būtų galima nesudėtingai valdyti visą reikiamą šios srities informaciją;	Teisingumo ministerija	Pakeisti teisingumo ministro 2013-05-08 įsakymą Nr. 1R-142 „Dėl Teisinio reguliavimo stebėsenos atlikimo tvarkos aprašo ir teisinio reguliavimo stebėsenos pažymos formos patvirtinimo“ ir nustatyti, kad su asmens duomenų apsauga susijusių viešojo sektoriaus įstaigų atliekami stebėsenos procesai būtų pritaikomi ir VDAI atliekamai stebėsenai.	2015 m. III ketv.
		VDAI ir Vidaus reikalų ministerija	Derinant su VDAI, numatyti Vidaus reikalų ministerijos valdomoje ir šiuo metu kuriamoje Valstybės informacinių išteklių atitikties elektroninės informacijos saugos (kibernetinio saugumo) reikalavimams stebėsenos sistemoje priemonės padėsiančias stebėti ir asmens duomenų apsaugos būklę.	2015 m IV ketv.
2.	Siekiant gerinti asmens duomenų apsaugos reglamentavimo kokybę ir efektyvumą, mažinti administracinę naštą duomenų valdytojams / tvarkytojams ir efektyviau organizuoti šios srities priežiūrą:			
2.1.	suderinti su Vidaus reikalų ministerija viešojo sektoriaus asmens duomenų tvarkymo ir bendruosius duomenų (informacijos) saugos reikalavimus ir procedūras;	VDAI ir Vidaus reikalų ministerija	Peržiūrėti ir patikslinti Bendruosius reikalavimus organizacinėms ir techninėms duomenų saugumo priemonėms.	2014 m. III ketv.

Valstybinio audito ataskaitos
„Automatiniu būdu
tvarkomų asmens duomenų
apsauga“
2 priedo tęsinys

Nr.	Rekomendacija	Subjektas, kuriam pateikta rekomendacija	Veiksmas / priemonės / komentarai*	Rekomendacijos įgyvendinimo terminas (data)*
2.2.	būsimų laikotarpių siekiamus uždavinius ir veiklos efektyvumo rodiklius planuoti atsižvelgiant į Vyriausybės patvirtintas priežiūros institucijų funkcijų optimizavimo gaires: remtis išsamesniais VDAI valdytojų / tvarkytojų apklausos rezultatais ar jų pasiūlymais, numatyti vertinimo kriterijus, kurie leistų įvertinti pokyčius ir kt.;	VDAI	Sudaryti sąlygas duomenų valdytojams ir tvarkytojams pateikti pasiūlymus ir pastabas, į kuriuos bus atsižvelgta planuojant būsimų laikotarpių siekiamus uždavinius ir veiklos efektyvumo rodiklius.	2014 m. IV ketv.
2.3.	tobulinti VDAI veiklos, stebėsenos ir rizikos analizės sistemą atsižvelgiant į visoms priežiūros institucijoms rekomenduojamas ūkio subjektų veiklos priežiūros gaires;		Atlikti VDAI veiklos, stebėsenos ir rizikos analizės informacinės sistemos sukūrimo ir finansavimo galimybių analizę.	2014 m. III ketv.
2.4.	nustatyti kontrolės priemones, kurios užtikrintų vienodą konsultavimo kokybę, padidintų prevencinių patikrinimų, išankstinių patikrų, Asmens duomenų valdytojų valstybės registro informacijos patikimumą ir padėtų išvengti duomenų saugumo pažeidimų;		Parengti atmintinę įgaliotiems valstybės tarnautojams, teikiantiems konsultacijas telefonu. Pakartotinai kreiptis dėl pokalbių įrašymo finansavimo. Patikslinti VDAI vykdomų patikrinimų atlikimo taisyklės dėl nurodymų vykdymo kontrolės atrankos būdu;	2014 m. III ketv. 2014 m. IV ketv. 2014 m. IV ketv.
2.5.	parengti metodinę medžiagą ir rekomendacijas susijusias su naujomis technologijomis, naudojamomis tvarkyti asmens duomenis, daugiau kontrolinių klausimynų ir nustatyti kasmetinę inspekcijos teisės aktų, metodinių dokumentų, rekomendacijų ir interneto svetainėje pateikiamos informacijos turinio peržiūros ir atnaujinimo tvarką.	VDAI	Peržiūrėti VDAI interneto svetainės turinį.	2014 m. IV ketv.
3.	Siekiant gerinti elektroninių paslaugų teikimo kokybę ir jų prieinamumą naudotojams:		Parengti teisės aktų, metodinių dokumentų, rekomendacijų ir interneto svetainėje pateikiamos informacijos turinio peržiūros ir atnaujinimo tvarką. Nuolat skelbti naujienas apie ES institucijų parengtus dokumentus duomenų apsaugos klausimais VDAI interneto svetainėje.	2014 m. III ketv. Nuolat
			Parengti rekomendacijas aktualiais duomenų apsaugos klausimais.	2014 m. IV ketv.
3.1.	patvirtinti Asmens duomenų valdytojų valstybės registro ir elektroninių paslaugų esamų trūkumų šalinimo planą, patvirtinti procedūras ir atlikti patobulinimus, kurie palengvintų paslaugų užsakymą, didintų paslaugų užsakymo greitį, kokybę, mažintų klaidų tikimybę ir užtikrintų, kad būtų kaupiami tik tikslūs ir teisingi duomenys;	VDAI	Nurodyti, kurie ataskaitoje pastebėti trūkumai jau pašalinti ir numatyti, kurie trūkumai turi būti pašalinti garantinio aptarnavimo metu. Pakeitimai, kurie reikalingi atsižvelgiant į vartotojų ir VDAI pastebėjimus, bus suregistruoti ir esant finansinėms galimybėms, pašalinti pagal numatytą planą.	Kartą per ketv.

Valstybinio audito ataskaitos
 „Automatiniu būdu
 tvarkomų asmens duomenų
 apsauga“
 2 priedo tęsinys

Nr.	Rekomendacija	Subjektas, kuriam pateikta rekomendacija	Veiksmas / priemonės / komentarai*	Rekomendacijos įgyvendinimo terminas (data)*
3.2.	periodiškai (ne rečiau kaip kartą į metus) atlikti teikiamų elektroninių paslaugų naudojimo vertinimus ir konsultuotis su paslaugų naudotojais dėl būsimų registro funkcijų diegimo.	VDAI	Periodiškai atlikti teikiamų elektroninių paslaugų naudojimo vertinimus ir konsultuotis su paslaugų naudotojais dėl būsimų registro funkcijų diegimo. Vertinimus atlikti naudojant apklausų portalo duomenis.	Kartą per metus
4.	Siekiant, kad daugėtų duomenų valdytojų / tvarkytojų ir duomenų subjektų gerai žinančių apie asmens duomenų apsaugą sudaryti trejų metų prevencinės veiklos planą, jame numatyti priemones, skirtas informuoti duomenų valdytojus / tvarkytojus ir duomenų subjektus aktualiais asmens duomenų apsaugos klausimais, ir nustatyti kasmetinę plane numatytų priemonių peržiūros ir atnaujinimo tvarką.	VDAI	Strateginiame VDAI veiklos plane numatyti papildomas visuomenės informavimo priemones, skirtas informuoti aktualiais asmens duomenų apsaugos klausimais.	2014 m. IV ketv.
			Peržiūrėti ir, prireikus, atnaujinti esamas priemones, skirtas informuoti aktualiais asmens duomenų apsaugos klausimais.	Kartą per metus

*- priemonės ir terminus rekomendacijoms įgyvendinti pateikė Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija ir Valstybinės duomenų apsaugos inspekcija.

Atstovams ryšiams, atsakingas už Valstybės kontrolės informavimą apie rekomendacijų įgyvendinimą plane nustatytais terminais:

Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos
 Registrų departamento direktorius

Klaidas Navickas

Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos
 direktoriaus pavaduotoja

Rita Vaitkevičienė

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos
 Elektroninės valdžios politikos skyriaus vedėjas

Rimvydas Jančiauskas

VDAI teikiamų viešųjų elektroninių paslaugų ir Asmens duomenų valdytojų valstybės registro trūkumai.

VDAI viešųjų elektroninių paslaugų trūkumai	
Duomenų valdytojų atsakymų dėl duomenų subjektų prašymų susipažinti su savo asmens duomenimis teikimo paslauga į elektroninę erdvę perkelta nepašalintus su paslaugos užsakymu susijusių trūkumų ir nebuvo teikiama elektroniniu būdu, o duomenų valdytojai buvo prašomi į VDAI paklausimus atsakyti registruotu laišku. Pranešimas duomenų valdytojams apie VDAI patvirtintus asmens duomenų tvarkymo tikslo pasikeitimus neautomatizuotas.	
Norint užpildyti ir pateikti išankstinės patikros dokumentus (formą, aprašą) reikėjo iš VDAI svetainės į savo kompiuterį atsisiųsti nustatytos formos dokumentus, juos užpildyti ir pridėti kaip elektroninės paslaugos užsakymo priedus.	
Užsisakius paslaugas (konsultacijos, skundai, išankstinė patikra, leidimas teikti duomenis į trečiąsias šalis) paspaudus laukelyje „Prisegtos bylos“ esantį dokumentą, buvo gaunamas klaidos pranešimas ir nebuvo galimybės peržiūrėti dokumento turinio.	
Išsaugoti suvestus duomenis kaip juodraščių ir grįžti prie paslaugos formos pildymo vėliau galima tik užsakant paslaugą „Duomenų valdytojų registracija ir registracijos duomenų keitimas asmens duomenų valdytojų valstybės registre“. Užsakant kitas paslaugas tokios galimybės nėra, o vėliau prisijungus formą reikia pildyti iš naujo.	
Neparengti VDAI teikiamų elektroninių paslaugų būklių aprašymai. Paslaugos detalizavimo lange pateikiama užsakytos paslaugos būklė „Atlikta“ klaidino paslaugos naudotojus, nes ši būklė iš „Registruota“ į „Atlikta“ pakeičiama, kai dar nėra suteiktas galutinis paslaugos rezultatas.	
Paslaugos naudotojai neinformuojami elektroniniu paštu ar kitomis elektroninėmis priemonėmis kai VDAI suteikia užsakytas paslaugas ir kai VDAI prašo pateikti papildomą informaciją arba medžiagą paslaugos įvykdymui. Reikalinga nuolatinė pateiktų rezultatų peržiūra ir stebėseną, o laiku nepateikus informacijos, paslauga nesuteikiama. <i>Audito metu įvykę pokyčiai: 2013 m. lapkričio mėn. pradėti siųsti elektroniniai laiškeliai kai VDAI suteikia užsakytas paslaugas ir kai VDAI prašo pateikti papildomą informaciją arba medžiagą paslaugos įvykdymui.</i>	
VDAI gaunami ir siunčiami raštai duomenų subjektui, duomenų subjekto atsakymai, duomenų valdytojų atsakymai į paklausimus nerūšiuojami pagal datas ar atstovaujamas šalis. Kai susidaro didelis dokumentų sąrašas sudėtinga sekti šios elektroninės paslaugos teikimo eigą, nes dokumentai išdėstomi atsitiktine tvarka.	
Nėra galimybės atsakymą į papildomus VDAI klausimus elektroniniu būdu pateikti iš pirminio paslaugos užsakymo lango. Tam reikia papildomai užsakyti paslaugą „Atsakymų į VDAI paklausimus pateikimas“. Kokių veiksmų turėtų imtis naudotojas norėdamas atsakyti į papildomą paklausimą, neinformuojama. Toks atsakymų pateikimo būdas painus ir nepatogus, nes reikalauja atlikti papildomus veiksmus.	
Interneto svetainėje pateikta informacija, susijusi su elektroninėmis paslaugomis dubliuojasi, painus paslaugų suskirstymas į kategorijas. Paslauga „Konsultacijų teikimas“ teikiama duomenų subjektams ir duomenų valdytojams, tačiau paslaugų kataloge ji pateikta tik duomenų subjektams. „Atsakymų į VDAI paklausimus“ paslauga teikiama ir duomenų subjektams ir duomenų valdytojams, bet kataloge pateikta tik prie duomenų valdytojų.	
Asmens duomenų valdytojų valstybės registro trūkumai	
Rūšiavimas	Nėra duomenų rikiavimo ir rūšiavimo galimybės pagal stulpelius abėcėlės tvarka, nėra galimybės pasirinkti tik veikiančius duomenų valdytojus.
Paieška	Neaprašyti paieškos parametrai, kriterijai (pagal kokias reikšmes ar kriterijus galima atlikti duomenų paiešką). Trūksta paieškos filtrų (pvz. pagal išregistravimo datą). Įvykdžius paiešką ekrane pateikiama 20 eilučių, todėl jei sąrašas didelis, kiekvieną kartą reikia spausti „Rodyti daugiau“ (nepatogu).
Duomenų eksportas	Nėra galimybės išeksportuoti duomenis, kad juos būtų galima apdoroti elektroninėmis priemonėmis (pvz.: MS Excel).
Statistikos skaičiavimas, formavimas	Registre yra testinių duomenų, kurie nėra aktualūs ir iškreipia registro statistiką. Skaičiuojant duomenų valdytojų statistiką į skiltį „Laikini registruoti“ neįtraukiama laikinai registruoti duomenų valdytojai (kodas L), statistikos duomenys nesutampa su registro duomenimis. Statistikos skiltyje „Registruota“ neįtraukiami duomenų valdytojai, kurie tame pačiame periode buvo ir įregistruoti ir išregistruoti.
Kita	Registre pateikiama tik aktuali informacija, nėra galimybių stebėti pirminės pateiktos informacijos ir atliktų pakeitimų (nėra keitimų istorijos).
	Registre nerodomas ryšys su išankstine patikra ir nesimato ar duomenų valdytojo duomenų įregistravimas yra po išankstinės patikros atlikimo. Sistemoje yra galimybė pažymėti, kad duomenų valdytojas registruojamas po išankstinės patikros, tačiau ši funkcionalumas nenaudojamas.
	Registre nurodoma duomenų keitimo datos neinformatyvios, klaidina naudotojus ir nesusetos su keistais duomenimis. Naudotojai neaišku kokie pakeitimai buvo atlikti, nes duomenų keitimo datos priklauso nuo atliktų pakeitimų tokių kaip duomenų tvarkymo tikslo papildymas, koregavimas, naikinimas, taigi tam tikrais atvejais informacija dubliuojasi.
	Po registro modernizavimo, ne visos duomenų keitimo datos atvaizduojamos registre, kai kuriuose registro laukuose (duomenų saugojimo terminas) telpa ne visas tekstas ir dalis teksto nukerpama.

Šaltinis – Valstybės kontrolė